МАССА А МЕХКАШКАРА ПРОЛЕТАРЕШ, ВIАШАГIКХЕТА!

СЕРДАЛО

Свет

Советски Союза Коммунистически партин Нохч-ГIалгIайн обкоман, Нохч-ГIалгIайн АССР Лакхехьарчу Советан Министрийн Советан орган. Орган Чечено-Ингушского обкома Коммунистической партии Советского Союза, Верховного Совета и Совета Министров Чечено-Ингушской АССР.

АРАДУЬЛУ 1923 ШЕРА ДУЬЙНА

ШИНАРИН 22 ДЕКАБРЬ 1964 шо № 153 (4010).

Мах 2 кап.

АГИТАТОРА КЕРТТЕРА ДЕКХАР

Балача наха юкъе кхетама болх беш ээараш агитаторш ба вай республикехь. Вахарца эйхха бузаш лоаттабар, промышленни предприятий, транспорта, гIишлошъеча организацей, колхозий, совхозий коллективаш хьалхашка латта декхараш кхоачашдара оарцагIъхар, советски наха къахьегам безаргболаш кхетам балар — иштта да агитатора декхараш.

Паччахьалкхен планаш кхоачашъяра лоаттабу къовсам чIоагIагIа бальржача моттигашка хила веза агитатор. Парте политика наха дIайовзийташ йола цун сал массанахьа а хозаш хила еза, из ека еза советски нах семилетка аахлагIча шера план кхоачашъяра къахьегаш боахкача ерригача моттигашка.

Бе а хозш бу наха юкъе кхетама болх Урус-Мартана управлене «Красноармейский» совхозерча агитатораша. Республике гIорвальнид вола механизатор СССР Лакхехьарча Совета депутат А. Кагерманов керте латтача тракторно-полеводчески бригаде агитатор ва бригадира гIоаца вола Халидов ТIуза. Гурахьа илаташ чуэцача хана хIара денна механизаторашта юкъе вар из. хIара денна бора царца кхетама болх а. Цо дунцар механизатораштa газеташ тIара керда дараш, тайп-тайпарча темаех беседаш йора, механизаторашта юкъера социалистически эхь ииштa лел дуецаш листокаш арайоахар. ХIанз бIаьстан балхашта кийчо еча хана а в хIара денна хуя я. Халидов техника тоаеш боахкача механизаторашта юкъе, царна хьалха латтарий опыт дIайовзийт.

Деррига а шу совгIа ла мара яц Алексанов Арам Иванович № 3 йолча совийн баьца дааррийн совхоза шурий-товарни ферма бригадирагла хьахаваь. Дика дацар цу хана фермера гIулакхаш. Арам Ивановича хоара ферма болх иштa болх беча наьха са кхетамгa дьежна хургболла. Цу духьа хIара денна ферме болхошта юкъе политически болх бе воллелар из. Цу гIулакхах доккха беркат даьлар фермина, Грозненски управлене хьалхалаттарех цаI я из хIана. Цхьаккха эн дIадахийташ вов, Алексанов ферма болхлошик эттара лоархIамерча темах беседа ца еш.

Дуккха ба республике наха юкъе политически болх бара гIулакх дика лeладеш бола агитатораш. Шоай берриг шив тIабахийта лeдабу из болх Ведана районерча Ленина цIерахча колхоза звеньевойша Хасарова Айманен Музыкаева Аминатен. Цар нахана беседаш ярах совгIа шоаш а хьинаре пхьег.

Хозш да хIанзарча хьалашка политически болх сихха экономика дегIайоалаара декхараш кхоачашдара нах оарцагIбахара тIаберзабаь хила безаlга. Иштта кхетадеш де политически болх во вIаштIехьбаьккхача моттигашка боахама декхараш кхоачашдара гIулахк ледара лелаш хилар я. Масала, дукхачa дaьхье доархаштен хьайбашта гIулахк деча кхача болхлоштен юкъера кхетама болх лерттIа вIаштIехьа ца баккхар бахьан делаш да хьайбаштa-дIадахаш шорттa доахьар а, из ту лоаттаде дIайха кхийш а доллашехьа в «Ингушский» совхоз хьайбаш леладераша шура йаккхара заданеш из паччахьелкхенга йохкара плаш кхоачаш ца яр. Паттахьа агитатор мара вац укхаза шийна тIадилла декхар лерттIа кхоачалдеш. ХIаьта а политически болх тоабара оарцагIйоалаш яц сахоза партийни организаци.

ХIана берриги ниx тIа а бахийтa бIаьстан балхашта кийчо елеш хьайбаш лерттIа Iаьгара доахалдеш вIаштIехьдовлахча хана политически болх тоабе беза. Агитатораш декхарийла ба отделенешкара фермашкара кхоачамбоацараш гучалаха. Уж дIадахара къахьегамхой оарцагIоаха, бе замалахь коллективана хьалхашка латта декхараш кхоачашдара хIетьара социалистически эхь шорра Iоаржае.

Шера план ханал хьалха кхоачашъяраш кердача шера кхоачам болшаш долча къахьегама толамашка нахьбахараш шоай низ ца кхобеш балхаш деш ба советски нах. Цхьабакъа хIана а хIабаьннабац вайна юкъера болх кIезигах бе а наьха чотах баха а уйла йола нах. Агитатора декхар да тунеалдаш, спекулянташ, дерлайнараш, къахьегама дисциплина чоххаараш гучабаха, цар леладу сийдоаца гIулакхаш наха хIовзийта, буржуазни идеологена, тIехьадисача гIулакхашта духьал къовсам лоаттабе.

Советски наьха ха безам бола хIамаш дукха да. Цар деза безам ба йалнах дешаш, искусство, дунен халкъашта юкъе латта гIулакхаш. ЧIоагIа уйла тIа а яхийта СССР Лакхехьарча Совета V сесса документаш Iомадеш ба советски нах хIана. Бокъонца нах хIа а кхетабеш дуна лелхарийла ва агитатор хьатIадоагIча шера халкъа боахам дегIабоалабара планах, мехка Паччахьалкхен бюджетах. Ше цу хьакъехьара беседаш еш коллективана хьалхашка хоадам боллаш дола декхараш оттаде деза цо, шийда вцалза йола торонаш гучаяха еза, царех пайда эцилга вIаштIехьдаьнто дола.

Наха болх беча моттигашка, производстве беседаш яь Iе йиш яц агитатор. Каст-каста нах бахача моттигашка а еза цар беседаш. ЧIоагIа пайда лу домоуправленешка, кварталашка, цIеношка беча политически белхо. Кхетама балха дика формаш я диспуташ, хаттарийн жопийн сийреш, фильмаш хьувкхилга, иштта кхы дIахо. Массанахьа а кхоачаш хила беза политически болх.

Идеологически болх беча кадрай шоай знанешка хьежжа хул наха юкъе беча агитационни балхах хьадоала беркат а. Цудухьа хадданза кердо дар Iомадеш, шийн кругозор шоръеш, шийн декхараш дика кхетадеш хила веза агитатор.

Агитатор шийн бе безача балхах дIаккхетавара боккха лоархIам болаш да агитаторашца хан-ханнахьа семинараш, инструктивни совещанеш, кхы балхий дар. Цул совгIа хаддaнза тIахьожам лоаттабе беза, агитколлективай балха эшшача моттиге повкъостий де леза агитаторашта.

ЛоархIаме декхараш кхоачашдеш я вай республика укх деношка, шоай берриг низ тIа а бахийта семилетка аахлагIча шера планаш кхоачашъеш я промышленни предприятей коллективаш, тIадоагIача шера дIакховргIйола культураш дикагIа хьувкъаяра зе дезараш деш, хьайбай продуктивность лаккхъеш, керда дар Iомадеш ба юрта боахама къахьегамхой. Уж декхараш кхоачашдара къахьегамхой оарцагIбахар, царна повкъостал дар да идеологически болхлой декхар. Коммунизма материально-технически база хьаяра, керда саг хьалкхевара лоаттабеча къовсама юкхье хила веза агитатор.

Къахьегама календарь

ШИ КIИРА ХЬАЛХА

Вай республикерча тIо-цикъ буллача коллективашта юкъе шерра социалистически эхь ларжай коммунистически къахьегама сийлен цIи яккхара. Нохч-ГIалгIайн АССР Министрий Совета чуйоагIача наькъий управлене дуккхача участкай коллективашa цу даькъе дика толамаш даьхад. Къаьстта хьоккхаме я механизированни карьерни боахама (МКХ) опыт.

Шиц шу хьалха МКХ коллектива болх чIоагIа во лелар. Цу гIулакха оарцагIбаьлар култалхойи общественни организацеши. Коммунистически къахьегам бахьан долаш эхь йоаржаяра мел эшар сихха кхоачашдир. Цул тIехьагIа партийни, профсоюзни организацеша политмассови болх бир нахаца. Коммунистически ваха а ваха болх а бе аьнна тIахьийхар хIара болхло. Из кхайкарал раьза хиина хьаллаьцар дукхагIболча болхлоша.

Механизаторашта юкъе эттара хьалха лаяха толамаш даьхар экскаваторщикаша Н. Д. Козина, В. А. Завклона, М. С. Глазова, трактористa Г. И. Пелиха, машиниста В. М. Цыганкова, кхычар. Царех хIаране смении норма 115 — 125 процент кхоачаш а еш хьалхарчарца коммунистически къахьегама ударникаш яха цIи яьккхар.

Къаьстта боккха къовсам лоаттабаь коммунистически къахьегама цIи яккхара кхера бохабеча цеха коллективо а. Дукха ха йоацаш из сийлен цIи яьккхай цо.

МКХ берригача болхлоша хьинар кхо ца деш къахьегарах планах лаьрхIачул ши кIира хьалха кхоачашйир шера план. Дика бодачах хана къахьегама темпаш кхы тIа а лакхъяра шоай хьинар воза совдаьккха къахьегаш ба коммунистически къахьегама ударникаш бетонщикаш О. Б. Айрапетов, Н. А. Павлов, Н. К. Климов, установка мотористкаш Г. А. Рженская, Г. В. Шагрова, кхыбараш. Укх тIехьарча шин шера тIехкхоачашъяьй МКХ коллективо шера план. Планах совгIа дукха арахец асфальто-бетонни масса, вышкабетонни изделеш, жагIа, наьнашта ремонт яра кхы эша материалаш, искусственни сооружении.

Коммунистически къахьегамо хаддa эргаьлкхай болхлой бит, цар дисциплина, юкъера гIулакх. ХIанз массава а цхьаннена тIеха, цаI массанена тIехьа яхача коммунистически принципах къахьегаш ба уж.

Коммунистически къахьегама цIи яккхара боккха къовсам лоаттабеш я асфальто-бетонни завода, вышкабетонни кхера бохабечен цехий коллективаш. Уж дог тийша я укх гаргарча хано из цIи шоаш а йоаккхаргхилара. ХIанзлехьа МКХ коллектива юкъе кхера бохабеча шин бригадо лаьккхай коммунистически къахьегама сийлен цIи.

Семилетка тIехьарча шера МКХ берригача болхлоша, инженерно-технически болхлоша коммунистически къахьегама коллектив яха цIи яккхара керда декхараш тIайийцай.

У. ГАГИЕВ.

Нохч-ГIалгIайн АССР Наькъий управлене НТО председатель.

«IАЬРЖА ДОШУВ» — ПЛАНАЛ СОВГIА

Укх шера дика наькъегама кхетаво яьккхай «Старогрознефть» НПУ цхьозагIча промысла коллективо. Нагахьа дe доды цу коллективо «Iаьржа дошув» мехкдаьттаца йоагIа газe планал совгIа ца йоаккхаш. ХIаьта укх шера планех лаьрхIачул совгIа итташ эзараш тоннаш мехкдаьтта дьыгкхад цу коллективо. Шийн низаца 93-ча участка трапи установора магистральни газопроводе газ чубиллай коллективо. ХIанз денном буоеи 15 эзар кубически метр газ дIоухийт мехкдаьттахоша республикина промышленни вахарон хьалаш Iалошдара. ЦIаниха юкъергIойцаш дIаяьхьнай буруб деттача оказанионашера фанонашта.

Промысловин юкъарча исминан чу дукхачa мехкдаьтта тоннаш ерхий промысловинаша II-ча участкe болх беча пайда ца нуш лаьттача № 20-62 йолча скважинга хIедиш тохийтарах.

Социалистически эхьe хьакха я коммуниста нов. Хачатурова кулгалду участок. Къаьстта дика къахьегаш ба мехкдаьтта довнина операторaш ни. Ф. Гурий, П. Носов, Г. Горбатенко, иштта кхыбараш. Планал совгIа мехкдаьттен газe доаккхара балхаш дIахо хьош да.

А. ТИЩЕНКО.

ТIадоагIача шера чотах

Дика къахьегама толамаш даьхад укх шера хальхьаш тIаьшн деча Грозненски управлене коллективо. Шера план кхелагIча декабре кхоачашъергбаь аьнна тIаийна социалистически декхараш ханал хьалха кхоачашдаьр. Шера план толамца кхоачашйир Октябра дезача денга кхачалехьа. Цу хана дена хьа тIадоагIача шера чотах болх беш я коллектив. ПхелагIча декабре 120 эзар сом мах бола керда наькъаш лехкар цар планах лаьрхIачул совгIа. План 116,5 процент кхоачаш а еш паччахьалкхенна кхоаль ахча 86 эзар сом да. Ер шу дизалехьа 80 эзар сома мах бола керда наькъаш хьалдергда. Город Грозне асфальт юллаш я Севастопольски улица тIа, реконструкци еш латт Окружнан ахача улица, иштта кхыдола балхаш. Химически комбината тIадолчхача наькъашта ремонт яьй, иштта кхычарна а.

Кердача шера сийлехца накъа яхара хьинар кхо ца деш къахьег коллективо. ДIадахача шерашка бальча балхана пийсдача, цIаккха ца даьхача хьисапе дика толамаш даьхад укх шера управлене болхлоша. Цу даькъе йоккха заслуга я партийни, профсоюзни, комсомольски организапе. Дика вIаштIехьбаьккхаб цар шоай болх.

Хьалхашка латта декхараш тIехкхоачашдеш дика къахьегарца белгалъяьнна я нн. мастераша Иванникова, Кузнецова, Половинкос кулгалу участка коллективаш. Иштта дика болх бу нн. Федорова, Ткачева, Пызмана, Овчинникова, Кузнецова кулгалдеча бригадаша.

План кхоачашъяра дукха балхаш дaьл подсобни цехий коллективаша. Масала, асфальто-бетонни цеха коллективо укх шера хьахийца асфальт 40 эзар тонна, шох хул дIадахача бIаррчача шера цо арахийцачул 15 эзар тонна дукхагIа.

М. ПЛЮЩ,

КПСС Грозненски горкома инструктор.

Ильсарен «Электроинструмент» яха завод болх бе йоладича денера цига болх беш я Мергиева Миновси. Дукхаьнха балха еана дахаьхьа балха гонаш йоацаш шкупин йоагIа йоI яр яр. Штамповщица гонаш чIоагIа дехар цуна. Шийна ца хоар повкъостешка хьалхьехийтаж дукха ха хьалелa караеройлир цо гоннаш. ХIанз рогIерий старерийн шевстешкашта цхьаттак кердадоацардаш ларпока тIа болх беш я из. ХIара оаpлах шера 130—140 процент кхоачашдаь цо. ХIанз сов дa балха тIа хьалха латтарех я Миновси.

Сурта тIа: Ильсарен «Электроинструмент» яха завода штамповщица Мергиева Миновси.

И. ПЛИЕВА сурт.

КЕРТТЕРДАР — МЕХКДАЬТТЕИ ГАЗИ

ДОАГОРА БАЛАНСА СТРУКТУРА ТОАЕШ ЛАТТ СССР-е

Советски Союзе тIа-тIа дукхагIа доах доагор, къаьстта а прогрессивнагIеи экономичнагIеи дола цуи тайпаш — мехкдаьтта, газ.

Доккхий хувцамаш хиннад, хулаш а латт мехка доагора балансе. Нагахьа сийна революци хилалехьа цунна юкъе дахчо лоацаш хиннар 20 процент а мехкдаьттен газон лоацаш хиннар лоадамбоацаш дола дакъа а хиннадале, хIанз сурт геттара хувцаденнад. Уж доахка моттигаш планах лехар бахьан долаш дукха гучальхай уж Советски Союзерча тайп-тайпарча географически зонашка.

Советски геологаша доагор доалла моттигаш хорайн Кавказеи Памирен лоамашка, Карпаташка а Средни Азе гIонарашка а, СибарегIеи Поволжьи шерра арена шка. Аалха тIом чакхбаьнначул тIехьагIарча шерашка цар гучаьккхай мехкдаьттен гази доалла 1500 совгIа моттиг, цу даькъе СибарегIарен Белоруссерен. Масала, Малхбузен СибарегIара кораьнй наггахьа мара кора ца йоагIа тайпа, иттаж миллиардаш тоннаш мехкдаьтта доаллен триллионаш кубически метраш газ йоаллен мехкдаьттагазови область. Доагора ресурсай дукхаьга диллача хIана дунен тIа эттара хьалхара моттиг лоац Советски Союзо.

Лохе кепа тохаш долча таблице дух тIа воахк лоархIамегIара доагора тайпаш доахилга мехка лаккхуш хьа мишта яхад.

	мехкдаьтта	кIор	газ (млд куб. метр)
1913	29,1	9,2	0,02
1940	165,9	31,1	3,4
1961	510	166,1	60,9
1963	532	206,1	91,5

Советски Союза индустре 1961 шерре в Iалашдьаl производстве 1913 шера боараиь кхоачаьхьа:

мехкдаьтта даккхара — 20 дийнахьа;
кIор баккхара — 21 дийнахьа.

1964 шера 551 млн. тонн кIорен 223 млн. тонн мехкдаьттен даккха лерхI СССР-е. СССР Лакхехьарча Совета V-ча сесса тIайийцача 1965 шера йолча халкъа боахама планах лаьрхIаь 242 миллион тоннага кхаччалца мехкдаьтта даккхен 128 миллиард кубометрага кхаччалца газ яккхен.

Сихача темпашца дегIаухаш латт Советски мехка йоагаш газ йоаккхилга. Мехкдаьтта дукхагIа даккхарен газ яккхарен шера юкъера темп 10 шера (1954—1963 шш.) 28 процент хIана яц аьнна хилар) Америка ВIашагIкхийттача штаташка — 5,4 процент мара мара йоацача).

Дунен тIа хьалхара моттиг лоац СССР-е кIор баккхара, мехкдаьттен газ даккхара — шоллагIа.

Советски Союзе нахадлаш товлуш йоагIа доагора баланса структура. КIоpaгa а, торфага а, дахчига а — доагора дерригача цу «къаьнарча» тайпашка кхувсалац газацеи мехкдаьттацеи. Мехка доагора баланса юкъера мехкдаьттаи газеи удельни дозал 48 процентага кхаччалца лаахъелар 1963 шера, 1953 шера 23 процент мара ца хиннача метте.

Укх тайпара дикка доахкий хувцамаш хиннад мехка доагора баланса юкъе аалха укх тIеххьарча пхе шера (1959 — 1963 шш.):

Даьккха доагор — деррига а	1958 ш.	1963 ш.
(условничунца лоархIаш) процентаца	100	100
цу даькъе:		
кIор	58,8	46,4
мехкдаьтта	26,3	34,9
Iалама газ (попутни яр а йолаш)	5,5	12,5
сланцаш	0,7	0,7
торф	3,4	2,5
дахча	5,3	3,0

ХIаьта генеральни перспектива 20 шера чухь лергагIа дIахьоргба мехкдаьттен гази йоаккхилга дукхагIа дегIакхувлара ник.

Дикка хувцаденнад доагора индустре географи. Октябрьски революци хилалехьа мехкара дукха дугагIа дола дакъа кIор телаш хиннар Донбасс яр, хIаьта мехкдаьтта телаш хиннар — Кавказ (керттерча даькъе Бакински район). Укх тIеххьарча шерашка мехкдаьтта доаккхилга эттара дукхагIа лакхденнад Татарски Башкирски АССР-ашка а, хIаьта иштта Куйбышевски области а; газ йоаккхилга — Узбекистане, Къилбаседа Кавказе, Украине. КIор баккхара гIулакхa дикка доккха дакъа кхоач СССР малхбоалехьарча районашка (1963 шера 38 процентага кхаччалца). Шоай лоархIам байнабац доагора индустре «къаьнарча» районий а — кIора Донбассен мехкдаьтта Бакун.

Доагора баланс хувцаре боккха экономически эффект лу: Мехкдаьтта даккхарга дIабода мах 6-зза кIона бац аьннен газ яккхарга болар 30-зза лохагIа ба, кIор баккхарга бодача маьхел. СССР Госплане даьча лоархIамех, доагора баланса юкъера мехкдаьттан газе удельни дозал лаккхдаларо верхI шера (1959 — 1965 шш.) 12,5 миллиард сом хIана кходеш аьнна ахча кхоаерга.

Мехкдаьттен гази доаккхача хана экономичнагIа хиина ца Iеш, транспортировка яра аттагI а а да (турбопроводашка гIолла дIаххахьийтара). Мехкдаьттен газ — тIехьика доагор а башха-дика химически бедах в. Цхьабакъда, цар лоархIам мел дукха лаккхой в хальа боахамера шоай лоархIам боеш доагора кхыча доакъой в, хIаьстта а кIора. СССР халкъа боахамера пут лоархIам кхы а дукха ха аллалца геттара боккха болаш латтаргба.

Техникеи цунцара гIулакхи

Во доал ду Ильсарен производственни управлене «Октябра 40 шу» яхача совхозе техникана, эсала за цунах пайда а.

Мислауров Исакха кулгалдеча номер 2 йолча тракторни бригада ДТ-54 яха трактор латт дукха деталаш а лечкъаь, Iоххеса улл КПИ-4А яха цхьа культиватор. Кувхашта юкъеи хотталеи йоахк 60 оасар деши 5 гуннаш деши йола лапхаш. СУВ-48 яха 13 сошник, дискаш, накхаш, кхы дукха а тIехьатосса инвентарь. Иштта вочa хьала тIа я СУБ-48. 14 цIена смении звездочкаш, хлат дIалучча СКДН-6 яхача аппарата 49 диск, кхыраш. Из еррига инвентаря запасни фатхалашш цхьаккха да воацаш санна лора а ца еш яа. Нов. Мислаурова хатта доагIа ца еррига техника цу хьала тIа хIака кхыъчай аьнна.

Из техника цу тайпарча вочa хьале хиларах бригадирачул кIоэтагIа боха бец отделене механика нов. Зурабова. ВIалла хIаьш даьлаш цо техникана доал делга тоалара. Цул совгIа дукха техника латт бригадира воа а.

Кхы дикагIа латтаn гIулакхаш Гапиков Микаил бригадир волча номер цаI йолча бригаде а. Укхаза а мукх хуаш «ЗИГ-ЗАГ» яха 46 макха, улл, бригаде гIалла дIатьа кхайса яда семенроводаш, лескаш 187 оасар деши 160 ветренни лапаш.

Кхоачамбоацараш да Колоев Iалаудин керте латтача бригаде а. Цу бригаде 1963 шера арахийца СЧВ-48 марка йола 3 селка я фу чулеладеча ьышкашка кIа а чудолаш лаьттагIа Iочуяха латташ.

Манцаев Даута кулгалдеча бригаде а хукха инвентарь мукх маш латт.

Совхозе дикагIйола бригада лоархIаш я Арчаков Султангирев яр. Цу бригаде яхоь автотележка я аьхки дена бортеш еха латташ. Арчакова «хкен» уж совхозе складе дIайигa.

Цхьаккха бригада яц цу совхозе дикачa лаь кулгал тIадолаш. ДукхагIа терко е еза моттбоахама техника лораяра, из дIаоттаь лоаттаяра. ХIаьта из цига цхьаннахьа а гуш яц.

Во да совхозе техника тоаяра гIулакх а. Совхозе тохе езача 83 трактовах 17 декабрь кхаччалца 2 трактор мара тоаьп. Болх лелара лелара бахьан да ремонт еш бола механизаторaш ханнахьа балха яра ца бевлар. 9—10 сахьат хьалча мара хьебагIаш. хIаьта жерраха чубелх. Къахьегама дисциплина геттара лелара хиларах чIоагIа ловкъарле я царна техника тоаьь яккхара. Уж кхоачамбоацараш дIадахара сихагIа оарцагIйовла беза совхоза кулгалхойн специалисташа.

Х. АРАПИЕВ.

БОЛХ ДIАБОЛАБЕ КИЙЧЛУ КОНВЕРТОРАШ

Болата ялхьа итт миллион тонн доалле лаьрхIад 1965 шера. Из 3,7-зза хIана дац аьнна дукхагIа да, семилетка йолалуча хана хинначух.

— МалагIа хувцамаш хургда болат доаладеча промышленносте хьатIадоагIача шера? — ТАСС-а корреспондента из тайпа хаттар дир СССР СНХ металлан хьалхе рен силавайн отдела начальника С. Мысовскига. Ер да цо дийцар:

— Конверторни лархIа боккъе йолаш да 1965 шу. Белтаза баькъа! Йокха йоаш мартеновски шиш пиинк мара яц Лиепае (Латви) «Красный металлург» яхача заводе хьалхе лаьрхIараш. ХIаьта керттера гIирсаш — пхьи йокха конвертор. Уж болх бе деналургиа предприятешка — Липецка, Криворожски, Ильича цIераьнта Ждановски. Цу агрегатий чотах дукхагIа доаккхаргда болат 1965 шера.

Конвертерно-кислородни лестам ба эттара прогрессивнагIа бар. Мартеновскичоа гарга кIезига совленаш йолаш яц из способ. Цо йиш хулийт дIадодар кIезига совленаш йолаш яц из способ. Це йиш хулийт дIадодар кIезиг а деш металл дикка дукхагIа арахеца. 250 тонн чухоашча йоккхача конвертора проект оттаьй хIанз Советски Союзе.

Керттердар — металл дика хулийтaлта!

ПЕРМЬ. Коммунистически къахьегама цIи яккхара тIехьа эхь йоаальча Пермски телефонни завода болхлошен специалисташен дикка гIулакх даьл производства культура лаккхъяра а.

Цехашка керда прогрессивни технологи юкъейоллаярца цхьайча помещенешка порядок я, эппаш отталу, цIено хилийтара тIехьа къовсам лоаттабу.

Товлуш латт предприяте болх бечa наха ду медицински гIулакх. Цу гIулакха дика повкъостал ду Пермски медицински институтa Iалаш болхлоша. Цар Iомаду наьха уналцIенеша, уйлана, хьийтора балха тIарра хьалана мел Iоттаьш бу.

Аьтехьарча сурта тIа: сборочни цеха.

Аьрдехьа — завода помещенешка порядок яра инициатива кIайолаьь дикагIйола болхлой коммунистически къахьегама ударникаш слесараш-механикаш Г. В. Крашенинникова Е. Л. Власеба.

Е. Загуляева З. Езаринниен сурташ.

ТАСС фотохроника.

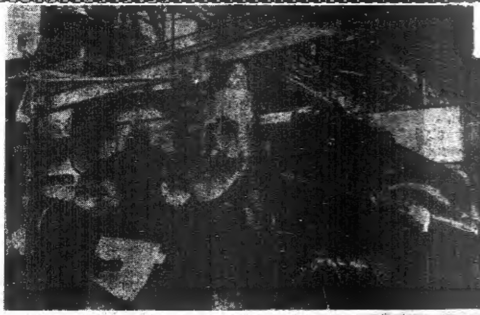

ФОТОИНФОРМАЦИ

ПРЕСС-ГИГАНТ

Ед-йоккха прессаш оборудовани ена Рязански заводе вІашагІъеллай болег доадаеча электропишкахьа электродаш кийчъеречйела Іалашанте йоккха пресс. Цун низ 6300 тонн, хІаьта шиъ довал — 1000 тонн.

Челябински электроди завода лаьрхІа я из машина. Цун ноакъасталла заводе кийчъергья 1400 мм сона а 4—5 метр йаьха а электродаш. Цу гиганта кийчъеш шиъ къаьстта йола цех.

Сурта тІа: завода оборочи цехера йерда пресс.

В. Кунова сурт.
ТАСС фотохроника.

Шийна тела гучадаьккхар халкъага діаккхачарал, техникана, производствана юкъедахаргІа боккхагІа пхиъ хила йиш яц Іилмахочоа, — аьнна, йоах Нобелевски премие лауреаташ Н. Г. Басовеи А. М. Прохоровеи. Цудухьа хьатІадоагІача кердача шера къонача Іилмахоча итарв хьалха оаха боаккха ловца тохкам бе йолаьча цхьан отраслена массаза а чу ца дахкар?

Іилмаи чу тохкаш деча къоначарна кхы цхьанкха а лоцца баккха лов тхона майрра чугІерта йовзанза йолча сферашка, хьалхагІа дахача наькъашта юстара а даьле, Іомае знане вІашен юввалуш йола отраслеш.

Сурта тІа: Н. Г. Басов (аьрдехьа), А. М. Прохоров.

ТАСС фотохроника.

БІАЬ МИЛЛИОН КИЛОВАТТ НИКЪ

Петр НЕПОРОЖНИЙ,
СССР энергетикаи электрификацеи йолча Пачхьалкхан производственни комитета председатель, СССР министр

22-ча декабре советски халкъе Іалашмате боккхача толамца дезду ГОЭЛРО оалача ленински плана 44 шу дуаь ди — 100 миллион киловаттал тІехбаьннаб СССР электростанцей низ!

ТІехьашкахьа юха а хьежа, хьисап де доагІа цу дийнатьа цу баьнза йоккха йоацача исторически юкъагІа хьабенача Іалашмате боккхача наькъа.

1920-гІа шу дар. Гера бе а делла къона Советски пачхьалкхе карара ца яийта граждански тІема фронташка этта латтар болхлойи ахархойи. Цу хана Москве шиъ болх беш яр VIII Ерригроссийски Советий съезд. Доккхача театра сцене хьалхалла улар Россе карта. Тайн-тайнара бес болча тоамиашца белгалдьенна яр цу тІа электростанцеш хургйола моттигаш. Докладчика Глеб Кржижановске цу тоамигаш тІа аргІ-аргІа діатІаувттайера шиъ бе йоалла тІаьжиг, тІаккха цига лампилгаш хьалйетаора. Уж лампилгаш хьалйетанийтара Деккхача театре діачуйилла йийзар Московски электростанцешкахь йоаккхаш йола энерги.

Съезда тІайицар Россена электрификаци яра керда план — ГОЭЛРО. Цу исторически документа инициатор а из кийчъяра деган ураоттадьр а волча Владимир Ильич Ленина цу планах аьлар «...парте шоллагІа программа, беррига халкъа боахам юхахьалбара а вай ханарча техникага из діаккхоачабара а балла план» я из, аьнна.

1913-ча шера Россерча ерригача электростанцей юкъара мощность цхьа миллион киловаттал йоадама тІехьдаланар, хІаьта шера йоаккхаш йола ерригга электроэнерги ши миллиард киловатт-сахьат мара яцар. ХІара сата лоархІаш йоаккхаш йолча электроэнергега диллача 15-гІа моттиг мара лацацар мехко (шера 14 киловатт-сахьат).

Мехка энергетически база хьалъяра даькъе Іалашмате доккхий хІамаш карагІдаьннад советски халкъа. 10—15 шера кхоачашъе лаьрхІа оттаьь ГОЭЛРО план дикка тІехьхоачашъяьяр ткъаь иттлагІа шераш юкъедалача хана.

Боккха Дай-мехка тІом болча хана геттара дукха нах байнабоалашехьа а Іалашмате доккха материальни зе кхийттадоллашехьа а электроэнерги йаккхара даькъе тІом сецача хьалхарча шерраш кахье а Европе хьалхарел дерригача дуней тІа шоллагІен моттиг лаьцар Советски Союзо.

Алхха цхьан 1963-ча шера а 10 миллион киловатт электроэнерги совгІа тІаькхийтар мехка. Дукха а из е кІезига я? 1962-ча шера Англи, ФРГ, Япони, Франци вІашагІа а геха хьанийнача юкъейоалахьр 10 миллион киловатт я.

Лакхехьа вай белгалдаьккхача тайпара, 1964-ча шера 100-зза дукхагІа ший болаш хилар СССР энергетически база, революци хилалехьарча Россе хинначул. Берригача мехка шера йоаккхаш йола электроэнерги, дукха совгІаэшашагІа йоацаш 459 миллиард киловатт-сахьатага діаккхачай, тІом хьалехьарча 1940-ча шера вай мехка йоаккхаш хиннечул 9-зза дукхагІа я из.

Электростанцей мощность алсамъяларца цхьана дикка доккхий хувцамаш хиннад СССР энергетически боахама хьокхамаш тоадалара даькъе а. Хьалхеча гидроэлектростанцейн цар гидроагрегатийн мощностанка диллача дунен тІа хьалхара моттиг тІоагІа хьалаьцай мехко.

Дунен тІа этара йоккхагІа йола ГЭС — 3,6 миллион киловатт низ бола Братски — дукха ца гоаш 4,5 миллион киловатт тІаьрга діаккхоачаргья. 1974 эзар киловатт йола американски гидроэлектростанци Гранд Кули йокхагІца моттиге хьоачаш тІехьайнсай хІанз (цул хьалха латт Братски ГЭС, В. И. Ленина цІерах йола Волжски, КПСС XXII съезда цІерах яр). ХІаьта хІанзчул тІехьагІа массехк шу а даьлча Красноярски ГЭС (1 миллион киловатт) болх бе йолаелча цхьалагІча моттиге ца яьача яргьяр США.

Цхьаппане мощность 1,5 миллион киловатт а йолаш хІанадехьа шиъ теплови электростанци я вай мехка болх беш — Приднепровски Лугански. 1965-ча шера царех хьалзарчун мощность 2,4 миллион киловаттага діаккхоачаргья, дунен тІа этара йоккхагІа йола теплови станци хургья цунах. Цул совнагІа иштта хьалъеш латт хІаране мощность 2,4 миллион киловатт хургйола станцеш: Украине — Змиевски, Москвана юхе — Конаковски, Казахстане — Ермаковски, иштта кхьярш а.

ХІанз укх сахьате теплови электростанцешка дукха а 150, 200, 300 эзар киловатт мощность йола агрегаташ оттаьй. Харьковски турбинни заводе хІаналехьа а хьаю 500 эзар киловатт мощность йола одновальни турбина. Дукха ца гоаш из діаттаергья СибарегІарча Назаровски ГРЭС-е. Донбассерча Славянски ГРЭС лаьрхІа хьалъеш а 800 эзар киловатт йола кхы а йоккхагІа двухвальни турбина.

Кхы а дукхагІа низ болаш йола — цхьа миллион киловатт теплови агрегаташ хьаяра проблема тІа балхаш деш ба советски конструкторащ, проектировщикаш, энергостроителаш.

Электроэнерги йоаккхинга алсамдаккхар — из а халкъа боахама энергетически база хьалъяра проблема цхьа оагІув. Мехка производительни низаш рационально діанийсдеага дукхача хьале шийха тийна долаш кхы кІезигагІа лоархІаме йоаца вон оагІув — из а мехка территоре тІа электроэнерги кийса хІаскхьига. Цунна чудоагІаш да электропередачи электросистемийн дукха а высоковольтни линеш хьаелга.

Алхха 1963-ча шера хьалъй 35—500 эзар вольт напряжени йола 20.000 километр совгІа линеш. СССР-ерча высоковольтни сетей дерриха хІоахат 1600 эзар километр дар 1964-ча шера юхье, цу даькъе 35—500 эзар вольт напряжени яраш — 192 эзар километр совгІа.

Вай мехка болх беш я дунен тІа этара хьалхара 800 эзар вольт постоянни ток йолча электропередача лини а, 500 эзар вольт переменни ток йола дукхха линеш а. США алхха хІанз хьалъеш мара яц 500 киловольт йола линеш.

Мишта хІаьта СССР электростанцеш дегІаккхара перспективаш?

Цу хаттара жоп ду КПСС Программе: «Мехка электрификаци яра планах лаьрхІа за: промышленностерча къахьегама юкъе йоагІа электроэнерги укх гартагІарча итт шера лоадама хІамх ца эшаш кхоэза алсамйоаккхийга, дерегІарча электроэнерге дарла тІа электричество юкъейоагІа производствана шерра йоаржаега, транспорте, юрта боахаме, городашкарча а юрташкарча а бахархой лаьаре шерра электрификаци елга».

КПСС Программе белгалъяьча мехка цхьатарра чакхйоалаш электрификаци яра перспективни планах электроэнерги йаккхара боараш 1970-ча шера 900 миллиард киловатт-сахьатаген 1980-ча шера 2700 миллиард киловатт-сахьатаген діаккхочабе беза. Из фу яхилга да хьача, из да хьалхарча этапе СССР діатІаккхачарьа США йоаккхача электроэнерге хІанзарча боарамга, хІаьта шоллагІча этапе — 1963-ча шера дерригача дунен тІа йоаккхаш йиннача боарамга, аьнна.

ХІанзарча боарамал шозза совгІа кхеатъяла еза 1970-ча шера мехка электростанцей мощность. Из кхоачашдара ихе шерашка (1966—1970 шераш) хІара шерба-шера бойх бе йолаийта оаргья 20 миллион а кхы дукхагІа а киловатт мощностаи (итт Волжски ГЭС). Советски Іаьдал этача 46 шера хьер ессел да ихе шера де деза.

Іалашмате йоаккхий, 3,4—3,0 а 4,0 миллион киловатт теплови электростанцеш 300, 500, 800—1000 эзар киловатт низ бола турбогенераторши а уттаеш хьалъеш хилча мара а, хІаьта иштта чІоагІа кхоне йола 5—6 миллион киловатт мощность электростанцеш 500 а кхы дукхагІа а эзараш киловатт низ бола агрегаташ а уттаеш хьалъеш хилча мара а хулалургьац сецха хІара тешташ.

ХІаране мощность 4 миллион киловаттага а кхоачаш этара йоккхагІен кхиниегІен йола теплоэлектростанцеш хьалъергья СибарегІа, Къилбаседа-Казахстане, Донбасса хІоар болча районашка.

Иштта хьалъергья лаккхара мобильность йола, метала кІезигагІа дезаш хьалъе зарегІен йола газотурбинни электростанцеш а. Иштта хьалъе ела парогазови установкаш а. Паротурбинни болчарел дикагІа а цар пайданерча балха коэффициент.

Йоккхийча теплови электростанцешца цхьана 1965—1970 шерашка хьалъергья 5—10-зза харегІара электроэнерги йаккха бий йола хьонара электростанцеш а. Укх гартарча хана хьалъеь йистенгІолаш я Енисея тІара Красноярски. Ванна ахача хи тІара Нурекски саина йола 2,7 миллион киловатт мощность йола, Грузе Ингури ахача хи тІара Ингурски, иштта кхьярш санна йола йоккхий ГЭС-аш.

Укх гартарча итт шера Ангара Енисейн ахача хин тІа хьалъе дерзІ лаккхара эффективность йола массехк гидроэлектростанци (хІанналехьа а болх беш йола Братски Иркутски йоацаш). Ерригчей мощность 25 миллион киловатт хургья цу хьалъе дерзІача гидроэлектростанцей, проекте йолча дикагІча кІира электростанцешка хоача 0,30 кепига иттех, 0,03—0,08 кепиг мара ца йола электроэнерги шера 110 миллиард киловатт-сахьат а йоаккхаш.

МаьагІа станцеш а уж? Кийсе — хІаране мощность 5 миллион киловатт йола Саяно-Шушенски Красноярски, Енисейски (6 миллион киловатт совгІа), Ангаро-Богучански Усть-Илимски (хІаране мощность 4,5 миллион киловатт).

Гидроэлектростанцеш иштта хьалъергья Амура тІа, Средни Азерча, Казахстанерча, Кавказерча хиш тІа. Уж шерра хьалъе йолалургья топливни ресурсаш тоьаш йоацача мехка централни малдбузехьарчен районашка. Саратовски ГЭС болх бе йолаларца, Чебоксарски гидроэнергоузел, Верхне-Камски ГЭС хьалъярца чакхдаргьа дунен тІа этара йоккхагІа йола Волжско-Камски каскад хьаелга. Цу каскада чуйоагІача станцей мощность дикка алсамъяргья къилбаселехьарча хиша Печоранеи Вычегданеи Волгах хьакхетаргдолаш деста бехча. Уж хиш хьатохара балхаш укх гартарча шерашка долаледерІаш да.

Днепродзержински ГЭС 1964-ча шера хІатІаккхаьчай проектах лаьрхІа хинача овсарлента. 22-ча декабре хьалхара ток дургья Киевски гидроэлектростанце, шерра діадолаьенна Днепра тІа Каневски ГЭС хьалъяра балхаш. Цу тайпара, укх гартарча шерашка иштта чакхдергдолаш да Днепровски каскад хьалъелга а.

Перспективах 1980 шу хьаккхачалехьа хьалъе лерІаш я форд'ий приливай энергех пайда эцаш йола электростанцеш (ПЭС). Юххьаннарча хоамех, алхха Охотски КІайчен форд'ий Биштошка а технически хьалъе йиш йолаш хургьяр ерригчей мощность 70 — 80 миллион киловатт а йолаш шера 200 миллиард киловатт-сахьат электроэнерги а тергйолаш йола установкаш. ХІанзалехьа а хьалъе йолаеннай этара хьалхара опытни ПЭС — Кислогубски.

Хоаш махкахара, СССР-е болх беш я массехк атомни электростанци, цу даькъе Белоярски Ново-Воронежски а болаш. Атомни энерги йоаккхилга зарегІа не хул шерра хьалъе йолалургья йерда ГЭС-еш. Уж хьалъергья этара хьалха энерги тела кхьоэла кхоачамаш тоьаш хилаал доацача районашка.

1965—1980 шерашка иштта практически къоастае езаш я энерге кердача кхоачамех пайда эцара проблемаш а: лаьттан кІоаргалешкарча йовхалах, термоядерничах. Иштта маьлхен мохен энергех. Камчатке хьалъеш я хьалхара геотермальни электростанци.

Шаха а лохам да, хІаьта уж кораде а мег, теплови, ядерни, маьлх, химически энергех электричество яккхара (промежуточни загІам а доацаш) юкъарчал доалаш пайда эцара наькъаш.

Иштта советски халкъе деррагІа лаьаре чакхйоал Советски Союза электрификаци яра хьалъехьара ленински идеи.

(АПН).

ТОЛАМЦА КХОАЧАШЪЕ ШЕРА ПЛАН

Берригача советски наха цхьанне санна массане а дог раьза хиина хьаладьцар КПСС ЦК октябрьски ноябрьски Пленумий. СССР-а Лакхехьарча Совета пхелагІча сессе решенеш. Сессе тІайина законаш наха гаргеи кхетадеш да. Уж да советски наьха хьашташ кхоачашдаь йола лоархІаме законаш.

Цар дог ураоттадаь шера план толамца кхоачашъяра тьинаре къахьегаш я вай республикерча промышленни предприятей, транспорта, гІишлошъеча организацей коллективаш. Цхьайтта бетта дикка къахьегама толамаш даьхад республикерча дукхача заводашка, фабрикашка, промыслашка, транспортни организацешка продукци арахецарах цун дикал лакхъяра.

Цу гІулакха боккха лоархІам болаш хилар укх шера план толамца кхоачашъяра Грозненски мехкдаьтта чакхдоаккхача завода коллектива болам хьал а хьаца лерма социалистически яхь. Мел дукха халонаш нийсъенна яле а 11 бетта план мехкдаьтта чакхдоаккхача завода коллективо 102 процент кхоачашйир.

Грозненски химически комбината коллективо арахеца продукци 33 процент совъьннай. Республикерча мехкІаьттахоша 11 бетта планал совгІа хьалаьккха мехкдаьтта бІаь эзараш тоннаш я. Цу юкъа продукци арахецара план энергетика предприятеша 109 процент кхоачашъяй. Діадахача шерарчул дикагІа къахьийтар укх шера моттигерча промышленноста предприятей коллективашка а. Цхьайтта бетта план 108 процент кхоачашъяь цар.

ЧІоагІа дог гІаддоаккхаш да дукхача коллективаша шера план кхоачашъь хилар тела рапорташ. МагІалёнкерча бурув деттараша, маькх ена комбината, Нохч-ГІалгІай химически завода коллективаша цхьоьлагІча декабре дениз хьа ворхІлагІча шера чотах арахеш продукци.

Вай республикерча партийни, профсоюзни, комсомольски организацеша бола дика вІашгІехьа а баькха коллективаша тьинаре къахьегарах республикерча промышленносто 11 бетта план 26-ча ноябре кхоачашйир. Укх шера 11 бетта арахийца валови продукци діадахача шера цу юкъа арахийцачул 9,8 процент дукхагІа я. ТІехкхоачашъяьй къахьегама овсарле лакхъяра план а.

Московски 15 предприяте коллективаш болам хьал а лаьца ара мел хена изделеш, продукци рентабельни хилийтара боккха къонсам доаттабу вай республикерча предприятеша.

ХІаьта а цхьацхайолча предприятеша во болх барах хила дезачунга хьежача во за даьха къахьегама толамаш. Цхьайтта бетта пачхьалкхен план кхоачашъяьяц 25 предприяте коллективаша, царна тІадиса декхар да 6 миллион сом. Царна юкъе я «Трансмаш», «Электроинструмент», «Гаро», шекара завод, «Грозвино» объединене чуйоагІа чхьагІар доаккха йиь завод, кхыраш. Къахьегама овсарле лаккъяра план кхоачаш ца еш 24 предприяти арахецача продукцега діабоза мах планах лаьхІачул совгІа діабахийта 30 предприятии я. Пачхьалкхенна дукха зенаш даь, наха луш йола алапи планал совгІа доаттабь дукха предприятеш я. Дукха моттигаш ниислу продукци майоагІара дика ара ца хецам.

Хьалха діаяхача хана санна во лел гІишлой-монтажни управленеш балхам. Капиталовложеней 11 бетта план 77 процент, верттерча фондай план — 51 процент, гІишлош хьалъяра план 62 процент мара кхоачашъяьяц. Цу гІулакха бехке гІишлоний организацеш хинна Іац, цунна бехке ба заказчикаш, проектни организацеш, цар тІехьадех проектно-сметни документацеш.

Ер шу йистелла юхейсар кІезига ха я. ХІаьта а хІара сага нийна тІабилла болх бизза кхоачашбеш, болх нийса вІаштІехьа боаккхе тІехьаюсача предприятешкара болх тоабе торо хургья. Цу гІулакха оарцагІа бовла беза предприятей кулгалхой.

Парте горкомаш, райкомаш, профсоюзни комсомольски организацеш декхарийла я шера план толамца кхоачашъяра болхлой, инженерно-технически болхлой, гІулакхера нах оарцагІа баха.

Вицбала йиш яц республикерча промышленноста болхлой 25-ча декабре шера план кхоачаш а еш планал совгІа 10 миллион мах бола продукци арахецаргья аьнна шоаш тІайийнача социалистически декхарех. Уж кхоачашдарга хьежжа хургІа тІадоагІача кердача шера доаха къахьегама толамаш, республика къахьегамхоша Пленумийн сессеи решенешта луш дола жоп.

Н. ПРАВЕНЬКИЙ,
КПСС Нохч-ГІалгІай обкома промышленни отдела заведующий.

КЪОНА БОЛХЛОЙ КХЕТАМЦА КХЕБАРА

Коммунизма материально-технически база хьалъеча хана коммунизме вахаргвель верза саг кхетамца хьалкхевия парте хьалханка оттадаьча керттерча декхарех цаІ да. Из декхар кхоачашзара тІаберзабаь бу тха училище деша багІача дукхача къонех болча дешархошта юкъера кхетама болх хьехархой коллективо.

Из болх беш къьаста терко ю хургболча болхлошта къахьегама кхетам балара. Дешархой діакхетабу. Даьхе баьпан хьегача къинмел ера а беркат а да вай мехка. Царга діадоэийт продукци хьаярга діададар а цунга діайода материал а цхьа процент кхоар, къахьегама овсарле цхьа процент лакхъяр балха тІехь мел лоархІаме да. Из деш хьалха йола масалаш ахуь, гой тара пособех пайда эц.

Дешархой эстетически а къахьегама а кхетам лаьхбеш училище хадданца болх беш я баранзьа данкха а тега а Іомалуш художественни самодеятельностен кружокаш, духовой оркестр.

Къоначара болхлой революциони мировоззрени хилара боккха лоархІам болаш да дешара юкъе обществоведене урокаш яхар. Цу урокаш тІа берашца Іенагу обществе дегІадахаре керттера законаш, Іилма коммунизма лаолаш.

Дешархой интернациональни тоттагІлах дегІадоалалара а чІоагІдара а боккха лоархІам болаш да советски халкъа революциони традицех йола дуцараш. ЧІоагІа уйла тІаллийта лахийгІар хургболча болхлоша Грозне бІаь шийтта шуь хинача революциони тІемахи нохчий халкъа турпалах А. Шерипови нохчий къаьнача писателя Х. Ошаева, Даьхен синлахьбоккхача тІема турпалах Х. Нурадилова эване общества члена И. Шаипова дийцарашка.

15 октябре тхо долча хьошалгІа вена хилар революциони традицей клуба председатель болгарски революционер И. Д. Конов. Цо дийцар бенашта ше даьха лоацаш а волаш Европе фашизмана духьал хиннача восстанех, болгарски халкъо лоаттабьча революциони къовсамах. 15 ноябре хилар С. Арсанова «Миштта довза тоттагІала» яхача романах йола конференци. Из кьяо тхона шефски йоакъостал деш йолча Нохч-ГІалгІай педагогически института преподавателя Г. Юсупова.

13-ча декабре училище хилар дешархой дьнцон новшонцен цхьана вІашагІкхеташ йоккха собрани. Цига баьхабар вай мехка дукхача миІнигашкара а республикера а нах. Собрание бар Ставрополера Паршин, Воронежски областера Выгородская, вай республикера Тагиров, Гагиева, кхыбараш а. Цига дийцар хьалхучча тІехьенна коммунистически кхетам балара даькъе дешархой даьйоалойн училища коллективо болча лоархІамах. Дешархошта юкъера интернациональни доттагІал дхы а чІоагІдеш боккхача пайдане хилар из собрани.

Вай лаьаш боккъонца бола нах кхетамца хьалкхебара шиъ оагІонгахьа да йиш мел яр хилийта тха училищан хьехархой коллектив.

Б. ДИДИГОВ,
г. Грознерча № 11 йолча профессиональни техническа училища директор.

ФИЛОСОФСКИ ЭНЦИКЛОПЕДЕ КХОАЛАГІА ТОМ

«Советская энциклопедия» яхача издательства СССР АН философе институтаца цхьана кена теха арадоаккхаш долча философски энциклопеде III том араяьннай. «Коммунизм — Нація» да ахача дешай чулоацам бола философски Іилмай ерригача роллекий лоархІачера статьяш тІайолле я из том.

«Коммунизм», «Коммунистически къахьегам», «Ленина демократически план», «Крестьянство», «Культа личность», «Культура», «Культурни революци», «Нах», «Материально-технически база», «Народонаселение», «Ханна-демократически революци», «Ханна-демократически пачхьалкх», иштта кхыйола исторически материализмах йола йоккхий статьяш хена тохай цу тІа.

Йоккхий чоалханера статьяш а диалектически материализмах. ЛоархІамерча «Диалектически логика», «Логически исторически», «Метафизика», «Монизм», «Механизм», кхы статьяш.

«Іилма», «Марксизм-ленинизм», «КПСС», иштта кхьярш санна йола боккха чулоацам бола йоккхий статьяш оаргья цу тІара дешараш.

Цхьайолча статьяш тІа бууш марксизма-ленинизма классикий произведеней а идейни наследстве характеристика а чулоацам. Царна юкъе йоагІа «Мурузова», «Лафарг», «Ленин», «Либкнехт В.», «Либкнехт К.», «Люксембург», «Маркс», «Людвиг Фейербах» яхача Энгельса, «Материализм и эмпириокритицизм» яхача Ленина балхех, Советски философех, иштта кхыйола статьяш. Уйда тІайодаш я «Немецки», «Немецки», «Материалистически», «Наследственность», иштта кхыйола Іалам довзара философски дешах йола статьяш.

Алфавитага хьежжа хІанзарча логиках йолча статьяшта керттера хилар из том. «Логика», «Диалектически логика хилар», «Индуктивни логика», «Математически логика», «Классически логика», «Комбинаторни логика», «Отношени логика», «Логицизм», «Логически истинность», «Логически синтаксис», «Логически операци», «Логически семантика», «Математически логика» яха статьяш иза тахай укхаь.

(«Мораль», «Коммунистически мораль») яхача этика, («Искусство канонаш») яхача эстетика, дунен атеизмах историях хетадь цхьайолла статьяш.

СССР, дукха дехьарча мехкий, халкъий, цу даькъе философи историях лаьца дукха материалаш а я цу тІа.

Грозненски химически комбината хІара смена норма тІехкхоачашъеш дика къахьегаш ба боккхагІбола аппаратчикаш Реннер Евгенийи Маковкин Станислави. Шоаш балхаш долаш цкъа хьоним хилийтабац цар. Метанолаца полимер иштта юл хьожаш ба уж.

Сурта тІа: аппаратчикаш Е. Реннери С. Маковкини.

Е. Недера сурт.

АГИТАТОР—КИЙЧЧА НОВКЪОСТ

Урус-Мартана производственни управленерча «Лермонтовский» совхоза механизаторан чуйнна къахьегаш ба юртбоахама машинашта ремонт яра. Кхы а дикагIа пайда хьабоалаш къахьегам хилийтара — иштта ба хьинар делча тха агитатораша ремонтно-механически мастерске нормировщика Зелимханов Вахида, слесара Идрисов Вахас, электросварщика Бучаев IаддалI-Гlане ба тIахьехам.

БIарччача деношка ца социаш хьахозаш хар болх беш йолча механизмай тата́ш, са ца лоIаш къахьегаш бар механизаторащ. Цхьабакъда, мáссане а цхьатарра бацар болх—цхьацне норма, шолагIчо цаI ах норма йора, хIаьта воккхо кхоачашъяцар шиъ норма.

Цкъа, тIехьа а виса балха вера аьшкаехьар Эзерханов ХIарон — заказа кхоачаш ца дина тIехьадаьккхар цо. Иштта дола масолаш кху а хулар. Цу хеннеа механизаторашца беседа е лаьрхIар агитатора Зелимханов Вахас. Дег чу дуккаш да агитатора дешаш. Цо дуще балха дисциплина телхайола хьакхашка латта дехараш кхоачашде вIаштIехьдаргдоацаргла.

Балха тIехьабусарашца беседа ярах кховчамбаь а ца Iеш «Механизатор» яхача шоай пенгазета тIа а баьла тIехьабусачарна хетаь карикатура яйяр цо. Из чIоагIа Iаьткъар балха тIехьабусачарна. Цул тIехьагIа тIехьаинсаьзар балха цхьаьккха саг, дикагIа кхоачашде баьлар механизатораш шоай производственни дехараш а. Масала, хIана Эзерханов мастерске дикагIа производственни ва.

Цхьаькха цхьа хIама хилар мастерска—шиъ новкъоста трактора тIера баьх фейт дьахкаар трактористa Оздамиров Саид-Хьасана. ЧIоагIа раьза боацаш, згIавбахабар цу гIулакха механизатораш. Иштта новкъостах вера агитатор Зелимханов Ваха. Цо дика доацаш лийцар Оздамировна коллектива сий иштта де деза. Механизатора дийхар шийх бехк ца баккхар, дош а делар иштта гIулакх кхы дергдаш аьнна.

«Механизатор» яхача совхоза пенгалета тIа тIехь-тIехьагIа геттара кIеззигдаьш латт дисциплина телхаераш. Цул керттера мaIан за агитаторашa болх дика беш хилар, массане а дег чу кхоач цар бекъоница дола дош. Дуккха дикагIа къахьег хIана трактористаша. 120 — 140 процент тIехкхоачашъи плана механизатораша Мерзоев Шудде, Телхигов Салаудде, Бексултанов Юсас. Трактораша ремонт яра план йиълагIча квартале ханнахьа кхоачашъергйолаш чIоагIа къахьег агитатораша. Цудухьа, планах 32 трактора ремонт е езача 33 трактора, лкх 23 томашина, шин комбайна ремонт яьй.

Керда шу тIаккхачалехьа планал совгIа ялх трактора ремонт е а 15 февраль тIаккхачалехьа юртбоахама ерригача инвентара ремонт яь яккха а лаьрхIад механизатораша. Шоай дош сийленца кхоачашдергда цар.

М. БАЖАЕВ,
Урус-Мартана производственни управлене «Лермонтовский» совхоза Централь усадьба парторганизацесекретаре.

Хьалха латтарашца нийсдала деза

ХьатIаккхоачаш латт керда шу. Къахьегама дикача совгIаташца цунна накъа бахара тIагIертта къахьегаш ба Урус-Мартана производственни управлене «Самашкинский» совхоза цхьоалагIча отделене шурий-товарни ферма доаркаши беш Iуйн.

Болх бара эца дерррига хьалаш лерттIа вIаштIехьдаьхад ферме. Дика йIоахъаьй доахан чудоахкаду помещенеш. Тоъал Iалашдаьд гIожа доакъар, силос. Нагахьа доарна мара яц ферме шоаш тIаийца социалистически дехараш кхоачаш ца деш.

ДикагIа доархIаш я укхала доярка Хасанова Малика. Ше лелабеча хIара Iаттагара хIаналехьа 2020 килограмм шура яьккхай цо шера план 1800 килограмм мара йоацача.

ТIагIертта къахьегарах, деррига де йиш яр дарах вIаштIехьдаьнад цар дика хьекхамаш даха: ханал хьалхагIа хьаях уж балха. Доакъар а дилле доладу доахан детта. ЛерттIа мелача хица иим була а бунаш, хье а хьувш бетт хIара етт. Цкъазза дийтта даьлча шоалагIа а юхадетт доахан, цIаьхха шамараш хье а хьувш. Цу гIулакхо тора хулийт шура цIенъяь Iоякхта а, шурий товарность лакхъе а. ДукхагIа болча доярхаша шоаш тIаийца дехараш тешшаме кхоачашду: хIара Iаттагара юкъера лаьрхIача 1706 килограмм шура яьккхай ферме цхьайтта бетта, шера план 1800 килограмм йолча.

Цудухьа шура яьккхара шера план кхоачашъяра гарга я № 1 йола шурий-товарни ферма.

Кхыча тайпара латт гIулакх «Самашкинский» совхоза кхоалагIча отделене ферме. Планах ухх шера хIара Iаттагара 1800 килограмм шура яккха езача цхьанна а доярка кхоачашъяьац цхьайтта бетта шура яккхара план. ТIагIертта къахьегац укхазе доярхаша. ЦIенъяь Iоякхаш ергига шура. ШоалагIа деттац доахан.

Телхаю ферме хьайбаш кхабара оттаь рацион. КIеззига тел хьайбашта йол, боарамал дукхагIа ехх силос. Миста жом а тел. Миста доакъараш доагIаш холчуя дукхагIа дехкарах хьайбашца во юь силос, дукха юс из юхе.

— Iалашъяь йол кIеззига йолладаь силос дукхагIа тел оаза хьайбашта, — йоах ферма заведующе Н. Джабраилова. — Цудухьа хьажкIаш цIенъеш хьаьхта лордаши аьта гIади дехь хьайбашта.

Бакъда, хьежача гучадоал гIадамаш хьайбаша во дуалга. Уж дика дуаргдар нагахьа санна Iаьнарна кIаьдлеш, кIеззиг-кIеззига силос, жом, комбикормаш а етташ лелкаш хиача. Иштта тхьаьдеш тела деза хьайбашта ча я.

Бакъда, на гIулдих хIана а деш лац ферме. Хьаьта ферма заведующетара болх хьабехаш вац совхоза керттера зоотехник Дурдиев Шамал.

Ам. ПЛИЕВ,
тха собкорр.

Ханнахьа тоаю трактораш

Хапал хьалха техникаца ремонт яра ях лелаю Шаьла производственни управлене «Гудермесский» совхоза механизатораша.

Совхоза дирекце, партийни бюро, болхлой комитете решени яьй хьалха латтача механизаторий, слесарий, токарий материальни безам тIагIоргбоача тайпара социалистически лях лелаш аьнна.

Карара мара тела цIе вьимпел чIоагIъяьй, хьалха латтачарна ахчан совгIат терга.

Иштта вIаштIехьбаьккхача къахьегамо торо хулийт графиках боагIачул дукхагIа трактораш тоаь лха. Цу совхоза ремонтни мастерскешка ерригa тоае езараш 59 трактор я. ЙиълагIча квартала планах 32 трактор мара тоае па езача механизатораша дош деннад ер шу чакхдалалехьа 40 трактор тоае аьнна.

Ший гIулакх довзаш дика къахьег двигателаш тоаеча слесара Катаев Iаьлас.

Катаев Iаьлас двигателаш тIехдика товергхиларах цIаккха шекбалац трактористаш, — йоах совхоза керттерча инженера нов. Шерстюка.

Цун доладаха болх беш ва пускови двигателашк, сцепление муфташ, тормозаши товеш вола слесарь Владимиров Иван. Яхье хьахара мотнг яккхарах царга я цIе вьимпелаш. Шаккха а гIалат ца беалаш шоаш тоаьча механизмашта трактористаш раьза хургболаш ду цар деррига балхаш.

Трактор бовъоница тоаь якккхача иль саг чувоагIача комиссе дIаец из.

Геттара дика къахьег трактористаша Салаватов Ширване, Эскаев Шамшита, кхыбараша. Шоай трактораш тоаяь а баьнна кхыча механизаторашта новкъостал деш ба уж хIанз.

Ялаташ дIадувча хана машинно-тракторни паркаш махулла дукхагIа пайда эца лерхI оаха, — йоах нов. Шерстюка. Цундаьла хIара отделенена дIа хьа лела механически мастерскеш тIачIоагIъяьй. Цу мастерскешка болх беш хургья механик керте а волаш йола слесарий группа. Царна тIадуларгда планах доагIача ханe технически гIулакх дар, юртбоахама машинашта ремонт яр, трактораш ший ханнахьа ремонтни мастерскешка хьаккхувлар.

М. АЛБОГАЧИЕВ.

ТIадоагIача шера хьувкъам дикагIа хилийтара

Шаьла производственни управлене XX-ча партсъезда цIеракха колхозе шин участок я во хьувкъам луш. Уж я «лечиюртен» «шараарнчуи» яха участкаш.

Гьмбулатова ХIижани Шапаев Ризвани керте латтача полеводчески бригадаша гуракь дIадийнача кIип гуракъек Iайя минеральни удобренешца дикагIа подкормка яра дукха шоайла социалистически яхье бовлара йола договор оттайнр.

ЦхьоалагIча комплексни бригада бригадира, Нохч-ГIалгIай АССР Лакхехьарча Совета депутата Гамбулатова ХIижана вIашагIъеллар мехкарий звено. Цуна чубоагIа Мусаева Ясият, Мусаева Роза, Аюбова Кама, Аюбова Тумиса. Бригадира ше а дика лакъа лаьцар трактерше иш процена тIера йолдалехха а удобрeнеш Iокховсача, мехкарий Iомабир массаналха цхьатарра кхоачийташ цхьан гектара шин центнер йолаш суперфосфат дIатеса. Цхьа дийнахьа трактириста Юнусов Имранен мехкарий цу зиелоси 65 гектар тIа дакънача кIина подкормка йир.

ШоалагIча бригада бригадира Шапаев Ризвана дош деннад 100 гектар кIина подкормка е аьнна. Из болх дика чакхбоаккхаш латт.

Иштта къовсам лоаттабу бригадаша хьатIадоагIача шера ялатий хьувкъам лакхагIа хилийтар дахьа.

В. КАЛАШНИКОВ.

Кхашка хий декх

Iуйрина дена боал къовлабаллаца трактора тата сацац Суйженски производственни управлене XX-ча партсъезда цIеракха колхоза цхьоалагIча комплексни бригада кхашка. БIубенна лелаю трактор Вертеев Ивана. Трактора тIохьа тосса я ДДН-45 яха хий детта установка. Ханна хий дехка дакъккхача харша юхе гIолла йода агрегат. Насоснаца установка чу хьачуоз сангара чура хий, тIаккха установка а хIара оагIорахьа 50 метр гаьна дIа а дохийташ догIа хьисапе хий детт. Дика вIаштIехьбаькхаб болх. Нормах 3,5 гектара мара теха па девача 4 гектарал совгIа долаш лаьттанна хий тох нов. Вертеева.

Дика болх бу трактириста Волосатов Анатоле лелаеча хий дехкача агрегато а. Цо а хIара денна тIехкхоачашъю нормаш. Из болх беча доккха новкъостал ду механизаторашта колхозхоша Рябинина Пелагеяси Луценко Марияси. Дика довх ду цар харшашта. Механизаторашта эшшача оагIорахьара хий дIа а дехкаш дика дIахьу цар шоашта тIедилла гIулакх. Лоаццача хана колхозе 70 гектара тIа хий диллад.

Хьы а бархI хий дехка установка эцаш я из колхоз. Цу гIулакхо торо хулийтаргья баьца дааращта сацно на болча ялаташтен хьажкIаштен а хий дехка.

Дика вIаштIехьбаьккхаб хий деккара болх Ленина цIеракха колхозе а. Нов. Гапсуева кулгалдеча цхьоалагIча бригадо хьажкIаш дIахьргйоача 150 гектара тIа хий диллад. Из болх беш балгаlтьяьнай Дороднов Алексей керте латта хий дехкаш йола звено. Баьца дааращта лаьрхIа огородни бригадe а 25 гектара тIа хий диллад. Дика къахьег Умарова Пайземата хий дехкача звенос а. Укхаза Iурра дIаболабаь болх сарахьа мара цIаккха сацийтац.

И. ГУЗЕЕВ.

Сихъэь хьалъеш латт Азербайджана йоккхача химе гигант — СССР-е эггара а йоккхагIчарех цаI хургйола Сумгаитски нефтехимически комбинат. Укхаза вIашагIйолл шоаттънел совгIа производство.

Сурта тIа: гIишло хьалъеча декъа лоацаш вола «Азнефтехиммонтажа» дикагIвола газосварщик комсомолец Р. Арутюнов. ХIара дийнахьа цаIи ах балха норма кхоачашъю цо.

Ю. Рахила сурт.
ТАСС фотохроника.

Садоахкача хIамаша зенера са доахка хIамаш йоаю

Хьаштен сомий бешамаштен зенаш деш йола садоахка хIамаш йоаяра-Iалакмате боккха лоархIам болаш хими хилар вIалла лунца дезаш а дац. Цхьабакъда, дукхха а тайп-тайпара ядохимикаташ хилча а геттара доккха маIан долаш а юртбоахама культурашта зенаш деш йолча садоахкача хIамашта дуьхьала лоаттабеча къовсама биологически метод. Зенаш деш йолча садоахкача хIамаех баьцовгIаш биологически леравр фу лоархIам болаш да дуаца аьнна СССР юрта йоахама Министерства Iилман Берттерча управлене воккхагIа волча специалистагара Б. В. Яковлевгара дийхар ТАСС-а корреспондента.

БаьцовгIашта зенаш деш йолча садоахкача хIамашца биологически къовсам лоаттабелга геттара гаьнарча хана дена хьадоатIаш да, аьлар Б. В. Яковлева. Ахтача зунгатех, масала, гаьнна хьалхагIа лела пайда кибаьб цитрусови гаьнашта зенаш деш йолча садоахкача хIамашта дуьхьала къовсам лоаттабара. Дукхха бlаь шераш хьалхагIа нубийски аьда цискаш лелаъдаьд египтанаша дIайийнача хIамашта а чуденача хьувкъамашта а зенаш ду дахкий а, эпарч а, иштта кхыраш а царга йоаяйтар дукхья. Зенера садоахха хIамаш йоаю пайданера оалхьаараш тIасзар дукхья царна цIенолгаш деш а вхьдараш деш а ба нах вIалла дага а ца йоагIача хана дена.

Пайданерча садоахкача хIамай биологически башхаленаш Iоцадра дакъе дукха материал яра дакъе дукха материал Iоаьлай хIанз Iилмен практикок. Зенерча садоахкача хIамашта дуьхьала къовсам лоаттабара пайда эца йиш йола дукхагIа йола паразитически дийна хIамаш юкъ садоахха хIамаш дуккхача тайпара хIамаш мац я. Бе-башка йолча садоахкача 80 совгIа тайпе тессача фуна (цар фуашта) ее тоха а цар четах дегIаха а тийа кхоачаш я, масала, трихограмма. Цхьабакъда, цхьан боарие дац тайп-тайпарча зенерча садоахкача хIамай фуаш башхарча трихограммаша хIадак дар. Тайп-тайпарча зонашка шере формаж а цар. Цудухьа трихограмма эшшаш йола ферма нийса хархарге хьежна хургда цо болх толаме, чакхбайта.

Помидораш дIайийнача участкашка йоаьбе чоанигта дукхаьла хьаьнхар трихограмма Азербайджанерча Iилманоша. Тохкам бара йитача участке ахалел дукхагIа йолча помидорашта чоанигта эйп дах хиилада, биологически метод мчьайоалдаьла участка хьувкъамах итт-пхьайтта процента мара зе тохийтар цо. Ватве боахамашка трихограмма йиш хилийтар сомех 13-за хIамагIа кIама латийта. Iайий бешамашкара хьувкъам цхьа тоин баьккха ца Iеш совбаьяккхар Малхбоален СибаретIарча хьалех зенерча садоахкача хIамашца биологически къовсам лоаттабаро.

Сомий бешамаш лелаерий тешамера «цхьоагIонзо» ва теленорус а. Цо хIалак цу сомий гаьнашта мазаш тувсаш дола чIоагIа кхерамера кIаний. Теленомусах нийса пайда эцара из гIулакх дикка Iомаде деза. Цхьабакъда, шиъ йоакхо еш Iа хьийга къа бIазав беххам а беш «меттаоттаду» дIамигача «баьрача». Масала, «Рассвет» яхача минскиi совхозе зенера садоахкача хIамаш йолаш йолча садоахкача хIамаех пайда эцара йиш хилийтай бешамаш хIалах ю садоахха хIамаш цIенъяь дIаяха.

Иштт да бакъдараш. Опыто хьахьокх баьцовгIашта ядохимикаташ еттара неттел, дика хамаьдад а йоалаш биологически метод лелае йиш хилар. Инсектицидаш вIалла ца йийттача, е сиха низ бохаш йола фосфороорганически соединенеш (тиофос, метилмеркаптофос) йийттача участкашка пайданерча садоахкача хIамаша къаьтта дукха йоаю баьцовгIаш вА садоахха хIамаш.

Зенаш деш йолча садоахкача хIамашца биологически методах къовсам лоаттабелгах кхы цхьаьнха а доал къттув йола гIулакх: цу методах лоаттабеча къовсамо пайданера садоахкха хIамаш йоаяц, долче, иштта къовсамо новкъостал дац зенера садоахкха хIамаш ебийтара а, хIаьта иштта дукхаьла етта низ кховчаш йола цар формаш хьахилийтара а. Из терхалдаь аьлча, биологически метод универсальни я. ЛоархIаме да баьцовгIашта зенаш деш йолча садоахкача хIамашта дуьхьала биологически методах къовсам лоаттабар нийсен дерригIен лелаледелга.

(ТАСС корреспондент).
г. Москва.

ТЕПЛИЦАШКА ДОГIА ДЕЛХИЙТ

Цхьан секунде пхи бIаь кубически сантиметр хий — цу беараме я АП-2 яхача хий деттача кердача агрегата балха оксараб. Из агрегат хьалий баьца дааращ хьалкхедеш деча балхашта механизаци яра йолча Головни конструкторски бюро инженераша. 100 килограмм мара дозал доацаш йола из агрегат автомобиля тIа а оттаь дIаяхьа йиш я хьаштдоллаш йолча теплице е парниковн участке. Цига цхьан сменах йиш я кулла баьца заараш дIадийнача 700 рамана хий теха.

20—50 метр шланг тIахьоарчаь болча бердахи, гидродвигателахи, распылителехи (хих пурх беш йола ватхалаш) латт АП-2 яха агрегат. Хийа дезалца берда кхастабе йоладу гидродвигатель. ХIаьта бердо шийна тIахьерчаю распылителех дIахетта йола шланг. Уж распылителеш дIайолхача берригача хаакха шина оагIорахьа шишша метр чу я лоацаш догIа делх. Сопне езача хана автоматически соцаеш я агрегат.

г. Москва.
(ТАСС корреспондент).

КРАХМАЛ—ОТХОДЕХ

Стандартни йоацача коартолех крахмал доаккхаш йола машинаш яйцай Подмосковьерча дукхача баьца дарий базашк. Из геттара пайдана а атта а гIулакх да: итт минута хагийх эйпеи йолча дуккхача коартолех дIоагIа пайданера продукт кьюй машинаша. Дийнахь-бус иштта переработка е йиш я 50 тонн коартолий отходашта.

Фу де йиш я хIаьта горедашкарча столовешка текнаш хиллал Iоаш йолча кхачаш коартолашта тIера хьайоахача чIорех?

Дийнахь-бус 2,5 тонна а 5 тонна а коартолашта переработка е иза кхоачаргбола «портативни» агрегаташ хьаелга кийчдеш ба крахмало-паточни промышленноста Iилма-техкама института инженераш. Цу агрегаташца переработка а ен столовешка йиш хургья коартолашта тIера хьайоахача чIорех дерегIа а геттара дика а крахмал даха. Уж машинаш иштта оттае йиш я колхозийи совхозийи коартолаш лоаттаеча моттигашка а.

г. Москва.
(ТАСС корреспондент).

ГИБРИДНИ КОАРТОЛАШ

Цхъаза моттигерча сортех йолча коартолех гектара тIара 100 центнер дукхагIа йоал «Веселовски 2—4» яха коартолаш. Цой мехка дукхача районашка лерача сортах йолча коартолашта пхе шера даьча тохкамех гучадьннад из.

«Веселовски 2 — 4» гибрид я. Массех сортах «хьагулъяь» я из. Кхыча сорташкара цо хьайийцад царех доаьна дукха а тайп-тайпара дика гIулакхаш. Масала, «розафолия» яхача эггара хьалха кхачараш йоацаш, цул тIехьагIа кхачача коартолий сортагара гибридо хьайийцад лазар тIа ца эцаш хилара «совналь». «Непо» яхача коартолий сорто деннад цунна хьайоалаш йола коартолаш йIаьха герга хулийтига. Крахмал дукха йоаллаш хилар — 15,7 процентага кхоачаш — хьайийцад цо солянума демиссума» яхача сортагара.

Коартолий гибрид аьлха дика хьийкъа а Iац. Чам дика хиларца а ца талхаш дукха аьларца а белгалйовлаш я из. Кхыча коартолех дукхагIа йоал цуна белоки «С» яха витамини а.

(ТАСС корреспондент).

КОАРТОЛАШ «ТХЬОВСАЯЬЙ» КХАЙ ТIА

Массаза санна доацаш, цхьа ший тайпара леладе бьлар укх шера мехка цхьайоача опытни станцешка дIаоттаь коартолаш лоаттаяра гIулакх. Кхьача а хьалаш коартолаш кхай тIа йоахкашехьа болабелар дIаоттаь Iа даккхарта уж кийчъе. ГМК (малеиновой кислоты гидразид) яха препарат а отташ йора из кийчо.

Хица йоаш а еш коартолий чIегIаштен баьцаштен отт уж моххаш коартолаш чреца за хьатIакхачалехьа 2—3 кIира хьаьха дена. Цу юкъагIа клеткашка кхоач химически хIамаш. Цига чу а йиъ, цу хIамоша дукхача хана «тхьовсадора» коартолий вIирт тохаш дола кIоагладаш. Цул совнагIа, коартолаш «маьлхара» гIоргйоацаш тоа а ю, чам боа е бац препарато. «Консервант» ше вIалла а вене яц сага.

Дукха ца геш из керда препарат боахамашка дIаккхачаргья. ГМК хьаелга вIаштIехьдаьккхад Рижски химически комбинате.

(ТАСС корреспондент).

КIувсаш дика — тьыьнара хаьнкъа искусство. ХIара мехка, хIара халкъо ше шиъ дакъа лоац цунца. КIувсаша истоpe дуккха оагIонаш хьайийлай Iилмахошта. КIувсаш тIа тайп-тайпара сурташ, моларцара цхьанцайола йиза сценаш на йийтхайй уж хьадеш болчар.

ТIехдика кIувсаш деш хиларца дукхача хина дена довзаш да казански халкъ. 1936 шера Алма-Ате вIашагIъеллар «Ковровщица» яха артель. Хlанa артелах Николаевий-Терешковай цIерагIа йола фабрика яьй. Хlара шера 3000 гарга цIуче аракхац фабрике.

Станока тIера хьабоаккх кIувс. Бакъда, деха из тиха тIа дIабахийталехьа, дикка хьеш цуна.

Сурта тIа: (аьрдехьара аттехьа) деха начальник М. Дуденко, фабрика керттера инженер Т. Полташев, бракер В. Губракова кIувсашна хьожаш ба.

В. Позднякова сурт.
ТАСС фотохроника.

ЮРТБОАХАМА ЗНАНЕЙ ШКОЛА

IА ДОАККХАЧА ХАНА ХИЛАНЗА ДАРГДОАЦА ХЬАЛАШ

Мехкарча колхозашкен совхозашкен Iан тIехь чусоцадаьд хIана доахан. ХьатIаттай хьайбай боахамера эггара беххтокхамегIа йола ха. Цунца дувзадена фермай болхлой уйла тIаева безам бар са ерригача колхозашкен совхозашкен сарнагIдахка дезача кховчамашта.

Организмо болх белга Iалашду, ховш ца дарра, довкъарех йоахкача хьаьнача веществех хьаювлача энерге тоах. Кхыча дешашца аьлча, хьайба организма чура физиологически процессаш боарамагIа лелийтара доакхарашца лоархIаш хIара денна бийсанна эшшаш йола йIовхал тела еза цунна. Масала, деттача доахкина денна бийсанна далалза даргдац организма чу 10 эзарнегара 26 эзарнега кхачаца хилокалореш хьалуга Iалашдаила дола доакъараш. Терхалда доагIа, цу энергех 50—70 процент Iатта вахар хкалхоаттаьарга йоаш а вом юкедиса дакъа мара продукци — шурайяккхарга додаш а ца хилар.

Цхьабакъда, пайда хьа ца эцаш иззал дукха дIаухийташ йола энерги дикка кIеззигагIа кхийта йиш йолаш я. ГIулакх миштад аьлча фецара температура лоха хилча хьайбо йIовхал йоаю эггара хьалха ший дегI дIоахарга дIаухийташ. Бенгтала да, цу гIулакха кхы тIа а доакъар эшаргхилар. Гучалаьннад, хьайбаша эггара дукхагIа аьттув болча тайпара доакъарах пайда эцаш йола фон критически температура 6—15 градус йIовхал йолаш латташ хилар. Цул лоха яьнача температура градусо 2,5 процент дукхагIа дIаов бна кхача. Практически цун маIан да, йIайхача помещене доадлача хьайбанна шийлача помещене доадлачачул 10—15 процент кIезигагIа доакъар эшаш хилар.

Юкъера продуктивность йолаш (10 килограмм шура луш) дола доахан боарамагIа кховбаш хилча и мегарг а яр коровникаш чура фон температура нолал 3—4 градус гаргга лакхагIа яр аьнна. Цхьабакъда, фон температура кхы цул дукхагIа дохьелча доакъараш тетьаэ сеннагIа дехка дезаргда. ХIаьта шамар чу шура Iарга яха езаш хийва энерги йIовхал «яккхарга» ухаргья.

Хьайбашта тедача кхачап боарам лохбелча доакъарий энерги дуккха а дукхагIа дIайода дегI дIоахдарга. Масала, фон температура минус 5 градус хилча, энерги (хIаьта долче доакъараш а) 40 процент дукхагIа дIайода йIайхача помещенешка доахкача хьайбай йолча энергеца нийсича. Цудухьа цIаькха а хьажа деза колхозийн совхозийн доахан чудоахкадеча помещенешка, пелех йоакка чакхса доагIа моттигаш дIакъоила, тховнаш дIоахде, наIараш айха тIакъовлалургйолаш тоае, стар чу дIачувоалIача тамбур хьалъе еза. Iа дIадалалаца йIайха хила еза доахан чудоахка помешенеш.

Иштта боккха практически лоархIам болаш да доаханна Iай хий меладенга вIаштIехьдаккхар а. Хьайбаша мелна хий дегIа температурага кхачаш дIовхлу организма чу. ХIаьта цу гIулакхага дIаихийта йIовхал, юххера а, доакъарах хьайоалаш я. Долче, хий шийлагIа ме хуя, кхы тIа а теяш дола доакъар дукхагIа хулаш.

Масал а доаладеш дIагейтаргда вай из. Нолага кхоачаш температура йолча хин 40 литр лу Iатта. Организма чу дегIа дIовхалга кхоачаш дIоахлу хий, вешта аьлча 39 градусага кхоачаш. Цу хана дIайода 1560 килокалорий. ХIаьта хIанз моладерга вай Iатта помещене чура температура — 15 градус йIовхал йола хий. Из хий дIоахдеш организмо 600 килокалорий кIезигагIа йоаргья хIанз. Лоацца аьлча, нагахьа санна помещене чура температура йола хий доаханна меладойя, Iа дIадаллалца хIара Iатта лоархIаш еш йола экономи 80 доакъара единица хургья. ХIаьта из-м шин центнер аьла нийсса из йий!

Вай дувцаш дар доакъар кходара хьакъехьа хинна Iац, хьайбай унахцIено лоаяра хьакъехьа а да. ГIулакх миштад аьлча, шийла хий меннача хьайбашта дукхагIча хана мегаш из дIоахдалле йIовхал даха. Из бахьан долаш организм тIехьаьнна шеллу, шелдаьла лааьраш хьоа. Цу хана доахан мел дикка кхаьбача а тишу. Цудухьа цхьаьккха дича а мегаргдац доаханна ца кIалхара, Iамашкара, гIуванашкара шийла хий меладе.

ЦIелхаштта уйла е еза́ш да доаханна дикла доакъар кийчдара дош. Цу гIулакха юкъехкувашц йола дукха способаш пайдана хилар дуккхача шерашка хиннача практице хьакьевлар. Доакъарий на лаьрхIа кхеть бурах, ябаьнаш, бахчевой культураш бокъоцна цIенъянза а йиланза и арьццаьта, аьхха йолаш тела еза концентраташ.

Къаьетта аха деза чах. Цунах массаза наг а аьккха, сох йола доакъараш таха деза — силос, свеклах баьккха жом корнеплодаш. Ча дуккха а пайдан агIа хул, нагахьа санна цунна химически веществанца, масала, аммиачни хица, кIирацa обработка йича.

Массанахьа а йоаш е чIегIаш йола доакъараш кийчдара атта способаш: уж атар, Iаннарца кIаьддар. Тула беркIе а телаш доаладе деза аьта гIадамах, хаган.

Хьайбашта кийчбеча кхачанна юкъе боллаа нэвчак ба доакъарах дрожжех тохар, витаминаш телар, антибиотикашца кхабар, Iаьсанта аьла настойкех тайп-тайпара ставарий кийчъяр а хьувкхар а.

Цу тайпара, колхозашкен совхозашкен долаш да сарнагIдахка вIалла кхьа я доацаш йола кхоачамаш. Уж долла хIамаш атта а кхотадеш а да аьнна хеталу. Цхьабакъда, дукхача хана дага ца доагIаш дуг уж. ХIаьта уж ти Iа доаккхача хьайбашта хиланза даргдоаца хьалаш ма дий.

Iаи тIехь чусоцадаьд хIана доахан. ХIаьта из дика чакхдаьккхара мел эшар де а деза.

П. В. ДЕМЧЕНКО,
юртбоахама Iилмай кандидат, хьайбаш лелаяра Ерригсоюзни института вовкхагIвола Iилмай балхахо.

(ТАСС).

ПИСАТЕЛАШЦА ВIАШАГIКХЕТАР

19-чу декабре хоьа шийтьальар номер кхоъ йолча политехнически училища актови зал. Делкъел тIехьаг!ц кхе сахьт дальча Нохчийн ГIалгIайн писателаши поэташи хьийхабар цар шоайцига.

ЧIоагIа гIадбахарца, раьза хинна тIалийтар училища дешархоша беза хьаший. Уж бар Зязиков Бахьаудин, Мамакаев Мохьмад, Яндиев Джамалда, Осмиев Хьамзат, Ведзижев Ахьмад.

ТIаьк аьнна хьайийхалар дешархоша зал. ХIана царна хьалхашка багIар дукха хана денз бахкарга сатунсаш хинна поэташи писателаши.

Эгтара хьалха дешархой цIерах хьалхашка моарша хоаттам хьайийхьа дир училища директора пов, Кучеров Александр Егоренича. Цул тIехьагIа Зязиков Бахьаудина чIоагIа баркал а аьнна дIайолаелар вIашагIкхетара сайре.

Дешархоша Каткова Любас, Жуликов Александра, Маликова Раяс, Захаров Валере, Сидоренко Галяс, кхы дукхачар лоацца а дика кхетабеш а дийцар Зязиков Бахьаудина «Йис дийнахьа бала тIом» яхача повеста хьакъехьа.

ТIакха дешархой лоIамца эгсий меттала «ДоттагIалла», «ДоттагIеи» яха стихотворенеш йийшар Мамакаев Мохьмада, «Дога», «Безаме къахьалари» яха стихотворенеш йийшар Осмиев Хьамзата. Яндиев Джамалдаси Ведзижев Ахьмадеи а йийшар шоай стихаш. Ца хадаш деттаж тIоараш дар зале. Безача хьалхашта совгIаташ делар мехкараша-дешархоша.

Цу вIашагIкхетаре Ленински комсомола членаша дIайийнача 18 сага билеташ дIадийхьар писатела Зязиков Бахьаудина.

Ниттта безаме, вIаши чIоагIа баркал яхаш вIашагIкхьастар цу сарахьа керда хинна доттагIий.

Д. АБАЕВ.

ДОАЗОЛ ДЕХЬАРА

НАТО СОВЕТА СЕССИ ЧАКХЪЯЬННАЙ

ПАРИЖ, 18 декабрь. (ТАСС). Селхан укхаза чакхъьялар НАТО совета сесси. Сесса балхаца дакъа лоацаш хилар Североатлантически блока членаш болча 15 мехка доазол дехьарча гIулакхий, оборона, финансий министраш. Кхаь дийнахьа болх бир сесси.

Дукхача дешашта «атлантически стане» чIоагIа барт ма хилар цIаькха а хьахьекхар цо. НАТО дукхкхача оагIонгахьара ядерни низаш хьалар оалаш йола проект юкъаш чIоагIа къовсемаш дьалар. Малхбузен Германе хьал а лоацаш ВIашагIкхийттача Штаташа отта и яьлр из, хIаьта эттара хьалха Франци а йоалаш Североатлантически блока чудоагIаш дола цхьадола мехкаш чIоагIа духьала а дьелар проектана. Цу дешах лаьца цхьакха а сецам бинзар НАТО хIанзарча сесса дакъа лоацаш хинарашa. Сессе заседанеца цхьана хана хиннача натовски министрий дукхача готтачи вIашагIкхетарашка, беседашка барт бе гIертаре а белгтала результаташ ялийзар.

Дикка кетабенна тулоацам болаш я селхана кеда теха тIеххьара коммюнике. «Атлантически котало» дIахо лоттаннеi барт ца хилари НАТО партнерашта юкъе айхха бурзаш хила безалгеш юкъарча формеx дIахьайкалу цу тIа. НАТО совета хIанзарча сессе Североатлантически блока тIема проблемаш, Малхбоалеппен Малхбузенпен юкъера гIулакхаш, ниттта Южни Вьетнамера, Кипрера хьалаш дийца хилар бакъалу коммюнике тIа.

НАТО совета хургйола оргIанара сесси 1965-ча шера бIаьсти Лондоне хила еза.

КОНГОРА ХЬАЛ

ЛОНДОН, 19 декабрь. (ТАСС). Моттигерча бахача наха гIо-повкъостал деш йола конголезски повстанцей отрядаш наступлени еш я Конго къилбаседа-малхбоалеи оагIорахьа уллача Паулис яхача города, яхаш хоам бу Рейтера агентства корреспонденто Леопольдвилера. Паулисагара Ватса яхача горедагахьа даха гIийртача, кIайча наемникаша хулгалдеш долча леопольдвильски бIуний доакъой аьттув бадаизар. Цига тIом баьчул тIехьагIа повстанцаша контрнаступлени йолайир. Дукха хIама ца эшаш ерригача Паулиса го бе ма аьлар цар, хIаьта хIанз цахадаш атлаш ю цар цу городерча Чомбеи кIайча наемникийн эскара доакъошта. Кхыча мехкий корреспондентaша деча хоамех, Леопольдвилерча малхбузен мехкий тIема наблюдателаша белгалдоах Конго бахача наха тIатIа дукхагIа повстанцашта повкъостал даш хилар. Конго къилбаседа-малхбоалехьарча провинцешка бахача наха повстанцашта кхачанца повкъостал дал па Iеш. повстанчески отрядаша тIом беча юкъе докхха дакъа а лоац.

ТIом латт мехка кхыча районашка а. Совле карара кара а улаш лира тIом лата Киндy яхача города районе (провинци Маньема). Леопольдвилехьахкхайкадальчох, лира тIом вIашкабаьчул тIехьагIа леопольдвильски эскара доакъой аьттув баьнкаб Калима яхача городера (Кинду малхбоалегахьа) повстанцаш аракхоьса.

Кхерамзлен Совете

НЬЮ-ЙОРК, 19 декабрь. (ТАСС). Селхан кипрски дешах ООН-а генеральни секретара У Тана яь доклад юкъа йолаелар Кхерамзлен Совет. ООН-а Мукана Кипре йоакхха хакхы а кхаь бетта — 1965 шера 26 марте кхаччалца йIахьхелта могаду У Тана Кхерамзлен Совета.

Л. ДЖОНСОНА ЗАЯВЛЕНИ

ВАШИНГТОН, 19 декабрь. (ТАСС). Президента Джонсона селхан хьахкхайкадир Панамайцен дакъа лаца доагIача кхыча мехкаццем цхьана форма тIехенна нийсса хургдолаш Центральни Америке керда канал дакхкара план оттаен кийча ен дальхIа ВIашагIкхийтта Штаташ хилар.

США конгрессо, аьлар Джонсона, хIанзие а 17 миллион доллар хьахийцал канал дакха метаргдола районаш йохараш пунца шоадена йолча кхыча практически проблемашта лаьрхIаш. Канал дакхка мегаргдолча йиъ трассага хьожаш латт хIанз — шиъ Панаме гIоллеи, цаI Колумбеи, цаI Никарагуа гIолла, хетаргахьа Коста-Рике гIолла а.

ЧАНКАЙШИСТСКИ САМОЛЕТ ЧУЯЙТАЙ

ПЕКИН, 19 декабрь. (ТАСС). Малхбоален Китая цхьан района тIа гIолла Америкe хоаь чанкайшистски разведывательни самолет чуяйтай селхан Китая халкъа-хорта мукъален эскара тIема-форда низий Н-ски вавалаьно, яхаш хоам бу Синьхуа яхача агентства.

Вежарашха долча мехкашка

БУХАРЕСТ. Укхаза хилар босаш долча металлургена йолча СЭВ-а массазарча комиссе 19-гIа сесси. Цун балхаца дакъа лоацаш хилар Болгаре, Венгре, ГДР, Польша, Румыне, СССР, Чехословаке викалаш. Экономически вIашки ковкъостлен Совета Югославе правительстванен юкъе яьча соглашенега хьежжа сессе хилар Югославе викалаш. Наблюдателаш болаш сессе бар ДРВ-ен КНР-ен викалаш.

СЭВ-а исполкома 14-ча сессе решения кхоачашъярах йола лоархIамера мероприятеш йийцар комиссе. 1965 шера балха план тIайийцар, хIаьта комиссе шуга хьежжа шийн низаш тIадерадергда нагтахьа мара ца нийслу бесаш долча металлаш дакъа 1966—1970 шш. Производстван дегIахарен плана координацеца и хIаьта ниттта 1970 шу чакхдаьннача тIехьагIарча хана бее бола металлурги догIаахаина духадена дола дукха лоархIамера дешаш кийчдара а.

СОФИЯ. КIора промышленноста йолча СЭВ-а массазарча комиссега гIолла Софе 8 декабре денз 12 декабре кхаччалка Iилма-технически Совета хьелагIа заседани хилар, гуччахьарча способах кIор боаккхалга догIадоаладара дешах лаьца засесане балхана дакъа лацар Болгаре, Венгре, ГДР, Польша, Румыне, Совецки Союза, Чехословаке викалаша.

ДоттагIаенцен вежарий барт цхьоагIонцеи хьежаш чакхдаьлар дерига дешош.

* * *

ПРАГА. Укхаза кулгаш яздаь 1965 шера ЧССР-ен ДРВ-енен юкъе хургйолча товарооборотен маьхийн хьакъехьарча протокола. Дикка дукхагIа товараш дIаюха эшийта оттадаьа протокола тIа.

Чехословаке ДРВ-ена дIахтухьийтаргья метала хьокха станокаш, автомобилаш, запасной саттхалаш, каустически сода, искусственни хьоаса, кхыдола товараш. ДРВ-ае ЧССР-а дIахтухьийтаргда олово, жхут, бамбух, цулен сомийн консерваш, боамбе-каьхата кIалает дла кийча баракъаш, эз.

* * *

ПЕКИН. Юньнань яхача провинце хIаха гулбеш а паччахьалкхенга бохкаш а ба тутони таьй тIара сом, хIаьта цул фух IалламатеThe лоархIамера технически даьтта доаххх. Ноябрь бетта укхаза гулдаь фу 40 процент дукхагIа лар 1963 шера цу ханналца гулдаьчул. Укх шера шоаза совгIа йоккхагIа хиннай республика цу къулбехьарча провинцев тутони гаьнаш тIайола майдаш.

Дунен тIа эггава хьалхара моттиг а лоацаш Китае доакхаш ёла тутони даьтта мехка экспорта лоархIамера дакъа за. Тутони гаьнаш кхееш йола меттера районаш — уж я Янцзы яхача хин бассейн, хIаьта ниттта Гуандун, Фуцзянь, Юньнань яха къулбехьара провинцеш. Цига дукха балхаш даьд тутони даьтча дукхагIа дакхара.

ЙОККХА ТАЛАНТ

Грознерча наха хьалхагIа а ейнай Белорусски ССР заслуженни артиста Рознер Эдде кулгалдеш а цо дакъа лоацаш а йолча [illegible] выступленеш. ХIанз юха а укх деношка Грозне концерташ оттадеш хилар из оркестр.

Въь дIайигача саго Дунаевуга, Макаренко, Бронштейна, Диктоньча цаI шолагIчох къоаставе йиш йоацаш дика оттайир «ю» яха квартет. IалаьнаТе безаме дакхкар «Кахха довла Iохале» яха безаме илли, «Дружинникаш болхаш ба» яха миниатюра, кхыйола номераш, зрителашта кастелашха ховаргья «ю» «Эстрадни фантази» яхача керда кинофильме. Раьза хиннача наха чIоагIа тIоараш деттар цар илли массаза оал.

Зрителашта къаьстта дукха дезаделар оркестра артистех эггара къонагIа, 17 шу мара даланза йолча, Московски музыкальни училище доша ягIача Бродская Нинас даькха «ГIайгIа ма е бокъала а», «Хье, илли сана» яха, кхыдола лирически иллеш.

Рознер Эдде оркестраца цхьана даькхар В. Мураделе, нигрий композитора Бейса иллеш, кхы дукха йола произведенеш.

Грозне концерташ оттадаьчул тIехьагIа йистехьар Рознер Эдде оркестро Кавкава городашка ен хиннa выступленеш.

СУРТА ТIА: Бродская Нина.

Дешархой слет

Шоаттен кIерани деношка Грознерча республика пионерийн дешархойн Двореце хилар Нохч-ГIалгIай АССР хьалха латтача дешархой производственни бригадай а звеньей а воркхIагIа республиканcки слет. Слете дакъа лацача 600 сонгIача дешархочa шоай бригадай, звеной кханаша, фермашка, заводашка беча балхах, дикача опытах лаьца дийцар.

Шаккха а ца хиннача тайпара сакъердаме хилар укх шерара слет. Доахан лелдерий, хьажкIаш, свекла, баьца дааран кхедерий, ниттта юртбоахама кхыча довкъошна балхаш деча бригадай ворхI севцена бекъа а бошна пайдане хьалаьлаш дир производственни бригадий бригадираша, звеньевойша.

Слета балхаца дакъа лацар КПСС Нохч-ГIалгIай обкома секретарашa ии. Ф. Е. Титова, В. Г. Габисова, Нохч-ГIалгIай Министрий Совета Председатела заместитела ион. Т. В. Кодзоевас, КПСС Грознески горкома секретар О. С. Белиева, ВЛКСМ Нохч-ГIалгIай обкома секретара ион. Е. И. Голыгина, юртбоахама продукташ яхарен кийчъярен министра ион. А. М. Слисарева.

Слетах йола материалаш тIехьа тIайоагIача номер тIа хургья.

КНИЖКАШЦА ХЬАЦIТАШ НХОАЧАШДУ

ЧIоагIа дика вIаштIехьа баькхаб Грознески машиндакъахой укхавой библиотека болх. Узловой яхаш из библиотека яле в, цо кхоачашду Бесланера Гудермесе кхаччалла болча машинакъа тIа болх беча нахха хьашташ. Технически литературеи, кхыдола учебникаши 25 эзар экземпляр да цу библиотеке. 1500 сонгIа сар ва даим цигара шоашта деша книжкаш кхухьаш. Царна юкъе ва 450 студент, 2 бIаь коммунистически къахьегама ударникаш, кхыбараш.

Библиотека заведующи Королева Тамара дика пропагандист я. Цо вIашагIъеллар общественни хьисаце 14 передвижка, хIаьта Грознески локомотивни депо кийчъаьй книжкаш дIатела пункташ.

Активистий повкъосталца дукха массови балхаш, беседаш в, керда арадаьннача книжкашта обзор в. Дика кийчъаьй стендаш, выставкаш.

Г. АНОХОВ.

Е. П. КОРЧАГИНА-АЛЕКСАНДРОВСКАЯ

(Ьычa дийнахь денз 90 шу даьнна)

Порьльина йолча советски актриса Екатерина Павловна Корчагина-Александровская бокха а сийлен а ниъ баьб. Эрсий искусствана гIулахх деш кхоатакъа шу совгIа за дIаенна цо. Актриса ший творчески болх дIаболабир XIX-ча бIаьшерен 80-ча шерашка провинциальни театрий сценашка лоацаш. Дукхача шерашка болх баьчул тIехьагIа 1915 шера Александрийски театре (хIанз дола А. С. Пушкина цIерахча драма Паччахьалкхен театре) болх бе йолаелар из. Реалистически типизаце башха-дикача говзало, чIоагIа теннаген образ хьахьоила харо, масее а оагIорахьа психологически суре оттаде магаро йиш хилийтар цунга Н. В. Гоголя, А. Н. Островске, И. С. Тургенева, М. Е. Салтыкова-Щедрина, А. Н. Толстой пьесашкара йиылургйоаца дукха образаш хьае. Е. П. Корчагиной-Александровской бокъонца йола талант гучаьлар советски хана. Цо кIоаргагIа хьахьекхар хьалхарча розей социальни оаланин, йоккхача говзалца гучадаькхар революци хиналехьа хиннача мещаний лоада уйлаш йола вахарбокхха безам а сагал а долаш хьайир цо советски драматургий Б. А. Тренева, А. Е. Корнейчука, А. М. Леонова пьесаш тIарча мугIарех болча кхаинахьа образаш. Актриса эгтара а дикагIчарех цхьа болх бар А. Н. Афиногенова «Кхерам» яхача пьеса тIарча къаьнарча большевичка Клара роль. Доцiенен юкъарчах доацаш йолча цун таланто, зрителаш езаш йола уйлаш, дагалаттар гойта харо Е. П. Корчагиной-Александровской искусство бокъонца йола халкъа искусство а я дIоттайир. Актриса творчески вахар айхха дуузаденна дар общественни балхана. СССР Лакхехьарча Совета депутатала хериа хиннай из, нешa йоазон тIа а трибуна тIа а выступленеш яьй цо, хьинаре дикха лоацаш хиннай из военно-шефски балла юкъе. Е. П. Корчагина-Александровская повкъостал деш хиннай кхоаччуш наха яхачунга лапунгIаш, дика дог долаш саг хиннай. Цун шIа социалистически искусствана, халкъа иIенча накъяна, хьаьнала, ше яха ца ен гIулакх дарах хьокхаме дIаязьнай советски театра сий долча летописа юкъе даим хургйолаш.

ЦХЬАН УРОКЕ

IуйрйIна бархI сахьат дальча чIоагIа гургал ба беттаж № 38 йолча школе. Цо берам чудех заняте. Классерча ше-шоай марташка Iинад йоалаш уралатт бераш, хьехархочо Iохоаша аларга хьеж уж.

Шорттига, безаме «Iохоаша» тоо цхьоалагIча «б» классе. Из я хьехархо Иванова Варвара Васильевна. Школе беррига хьехархошта юкъе белгала я цун цIи. Ниттта дикагIчарех я цо хьехаш йолча класса коллектив а.

14 шера хьехархочун болх беш йолча Варвара Васильевнай йоккха опыт я балха тIа. ЧIоагIа уйла тIалхийто лалугI шоай хьехархочуига дешархоша, цунга хьежжа дика а деш цар.

Классе кхаь мугIарагIа Iохайша дагIача берашта хьалхашка хьалтехи доал доска. Хоача. къасташ болча мочерваца цу тIа йоазув ду Варваре Васильевнас.

ТIакха бераша ергI-аргIагIа дешийт из массехаза.

Доска дIакъовлаши хьаделлаши долча Iаьржача кIалаца доска дIа а яьайте, юкъ-юкъе хьалха а доакхаш, из йоазув дайт царга диктовках. Цул тIехьагIа доска хьаделл хьехархочо. ХIараннена шаьра гу мичаьа, малагIа тIадаьр ше тIаьа. Нагахьа тIалат дича йоатIаш йола оценка хургья шолагIча дийнахьа тетрада тIа. Цхьабакъда, цох веггаш ваи тIехьашкарча марта тIа вагIа Саша Каменев, Нина Афанасьева, Подзолко Татьяна, Николаев Сережа, ниттта кхы дукха а. ХIана аьлча, йиъиел лохехьа оценкаш ва цар. ТIехика деш массадола предметаш.

ХIара мугIарагIа цхьанна «командир» ва классе. Ший мугIарерча» ляьакха «цхаъ» лоархIам пIе седьний дахк цо кар тетрадаш тIа. Эгтара дукхагIа уж седькьий доахк Плиев Iийсан Гайсанов Муссан «командираш» болча командацарчар тетрадаш тIа.

Ниттта безаме, совлен гIар-тета лоацаш хоа дIайихьар Варвара Васильевнас урок.

А. ДОДОВ.

ШКОЛЬНИ ПИОНЕРСКИ ОРГАНИЗАЦЕ

Коммунистически кхетамна пионерашп дешархойн хьалхехьа бокха болх бу Адсламова Тамара йоккхагIа йола пионервожата йолча Ачхой-Мартанерча юкъарча школа пионерски организаце. Цо чIоагIа сакъердамен тайп-тайпача тенакех вIаштIехьа баькхаб хьалхарча космонавта Ю. А. Гагарина цIи лелаеча пионерски дружина болх.

Дружина совете пионерски активаца цхьоалагIчен шолагIчен классашкарча октябряташта лаьрхIа «кхахьегам дукха безаеж малаш октябряташ хургбац», «Конституце ю», «Парте хьадхлеаина дIахьалхашна, коммунизмага» яхача темашта утренник яьр. ЙиъагIча класса дешархошта «ды — хилаьа доьлаш» яхача темах лаьца сбор йир.

Бохка болх бу дешархошта юкъе бериий книжкаш дIахоаржадара а. Укх бетта юкъе Н. Первенцева яздаьча «Тоня — партизанка» яхача книжках лаьца дешарий конференци хургья.

Берашца беча балха юкъе йоккха моттиг дIалоац общественнопайданерча къахьегамо. Ниттта школа дешархоша гуракьа дукха гаьнаш дIаегIар. Пионерашен дешархошен 5 тонн тиша аьшк гулдаьд. ХIанз керзача шера цIейта елка кийчъеш ба пионераш.

А. ВОЛОВЩИКОВ.

Барт тайна коллектив

Шоватъха совгIа кхоза кхалсаа Сунженски района Первомайскерча слащиной цехе болх беш. Царна юкъе къа дика хьегарна белгальнний Долакова Тотеи, Хашиева Канбалеи кулгалдеш йола бригадаш. Беттагара беттага 115—118 процент кхоачашъяр бахха план, хIаьта цар цхьаболча боахлоша кхы а тIех бу болх. Ниттта ба Дзейтова Малинат, Тимиева Губети, Гайтукиева Малинат, кхыбараш а.

Болх барал совгIа общественни вахара юкъе а дика дакъа лоац къонача кхалназа. Дукха ха йоацаш районе а республике а хиннача художествени самодеятельноста юкъе дакъа лоацаш а хилар цорех тхьаь ит совгIа саг. Бокха буwаш ба цу каллективанен цу юрта культура цIенпен юкъе. ХIанз шоай драматически кружок вIашагIйоллаш ба цецера мехкарий.

Балхара йистебаьлча цхьана вIашагIа а кхийте сине гIолга, кхыча тайпара культурни саIоIинга оамал а хилча дIалттк цига. Дукха ха йоацаш «Обкома секретарь» яхача книга хьежар уж, 38 кхалсаг я кига.

Ниттта болх а бу, аха а ах слащиной цеха коллектив.

Т. ЮСУПОВ.

ВIАШИ БАРТА БОАХКАБЕННАБАЦ

Париже чакхъьяннача ах шера цкъа хулаш йолча НАТО совета оргIанарча сессе дIаяханзар «атлантически партнерий» стане доваш гIеттадеш барт вIаштIехьа ца бийтачи йола вIашдухьалеиаш. Цунца цхьана сессе бахьбир цу империалистически тIема группировкана юкъе дакъа лоацаш болча дукхачар хьалхоапача кхоккаш кIаьдбара кхьалберзабьа сиха гера хьадара тIаберзабьа болча наькъа реальни кхераш.

Шьарача дипломатически дешашца отталь кхаь оагIо тIа язьаь, сесси чакхъьяннача тIехьагIа кепа теха араькхха коммюнике бокъенца уж шаккхе гIулахк къайладахьа гIерт. Бокъонца партнерашта юкъе латтача гIулакхашта дух тIа вовкапургваш, «тоамa дар юстаре доалаш» мара — коммюнике тIа керттера уйла тIайохийт «цхьоагIа лоаттализа а чIоагIъянза а», «политически консультацеш шеръянзен кIоаргъянзен» ярт ца хилара, и. кх. дI. Сессе дакъа лоацаш хинараш шоаш а ниттта къарлора общественноста, «НАТО-на тIаккхьачар кризис яц, яле а эволюци мара» яхаш (Франце кхыча мехкашцарча гIулакхий министра Кув де Мюрвиль дийцачох). ХIаьта а малхбузехьен кепа йоазово мукIарло ду, НАТО совете а цун кулисел араха а чоалхаен ярен къовсам лаьттар Къилбаседатлантически союзе командии йоаш ехьача хана, яхаш.

Къаьстта дикагIа хоьуш гучабалар из къовсам, «дукхача оагIорахьара ядерни низаш» вIашагIтохара планаш оттаярца дукъаденнача дешашка. Цудухьа чакхйоалаш оттаьача коммюнике тIа цу дешах даьр шш къовсаьл мара дац: «Министраша техкай ядерни массазарчен тераа дакъе НАТО-на хьалхашка латта проблемаш. Дахо я кIоарга дагадувлара йола тема а хиина дIаттар уж проблемаш».

Малхбузехьарча наблюдателаша деча тешалах, из тема юкъмоттигера яр эттара тIехьагIа хиннача НАТО совета сессе хьалтча йоттента юкъе. Берттерча оагIоний позицеш, долчача хIаманта хьежача, хуца цa луш йисай. Белгтала аьлча, Франце правительство хIанз хьадда духьала я «дукхача оагIорахьара ядерни низаш» вIашагIтохара проектана моллагIча варианте оттаеш из [illegible].

Сессе итогаш ше йоацхаш, малхбузен кепа йоазоно эттара хьалха белгалдоаккх Франценен Малхбузен Германенен юкъера гIулакхаш дIахо тахлар а Вашингтонаи Парижаи юкъера гIулакхаш тоале гIортарах хIана ца хулаш дисар и. «Франко-малхбузенгерманскн договор хахар да из», — йаду «Пари-жур» яхача газета тIа Женевьева Табуи. «Цхьаккха хIама тIаккхийттадаш франко-американски гIулакхашта», яхаш язду «Фигарос». Укх тарттарча хана йогдоахийла йолча перспективаш ше яздеш, «Нью-Йорк таймсо» йоах, «Дунен халкъашта юкъерча ядерни низий» хьакъехьа ше оттаьча шийн проектана тIера яла безан болаш а яц, кастта, яшарь бетта цу дешах хургйолча кхетачене из хьалхоадаргйолаш я я США правительство. Из кхетаче хулча дакъа лоацаргда, хетачех, США-е, Англе, Франце, Малхбузен Германе, Итале. Гучох, бакъ хила мегаш ва «политически наькъий уйлаш цу ерригача гурмата алхха ше цаI мара йоаца белгало сенах латт аьлча, из латт, уж ерригаш а хьийдда ахка йоахаш хилараx, яхаш дукха ха йоацаш» «Нью-Йорк геральд трибюна» тIа яздаь Дон Кук.

НАТО СОВЕТА СЕССЕ ИТОГАШКА

ХIана хургдац, бакъдар аьлча, цхьабола малхбузехьара обозревателаш, белгтала аьлча «Нью-Йорк геральд трибюнера» Уолтер Липпман, Париже хиннача НАТО совещане ядерни планашта говахьа цхьаккха тайпа докхдих вабалка довзар хинадац, хIана аьлча хIанз, ангалийски американски хоржами чакхдаьннача хана, аьрдагIча фанатиний бе кхы малан из проблема, яхаш дув буаш, сихбенна общественность тее гIертарах. Цхьакха бахьан дац ядерни гера говахьа НАТО еш латтача базаргахьара кхерам кIезигбе гIертарах, хIана аьлча цунах котталла таану Бонна реваншистски тIеэраш. ХIаьта «аьрдагIа фанатикаш», хилахете а, дIобалаина ба е Вашингтонера к, е Боннера и. Белгала аьлча, кунна тенах цу ГДР-нарча малхбузенгерманска деашени йисте гIолла американски ядерни минаш йохха лаьрхIача керлача провакационни плано. Из цхаш НАТО совета сессена хьалхашка сиеш бонцеи тIема министр фон Хассель ваале а, дьаза дехьарча кеш йоазе но (американскичо а тIехьа) бахьду, из Пентагоне отталь а американски малхбузенгерманскн военшино цхьана хьийтача къах хьахиннар а хилар. Из провокационни гIулакх башха теркал данзар НАТО дакъа лоацаш хиннача вокхар. Лондонски «Таймсо» Iоттар йир, гучох, «Президентски хоржамаш долча хана сенатор Голдуотер эшара хьакъехьара хоацаш хIанз а Боннага дIахаьчадан» аьнна. Цхьабакъда, изамогт ала метаргдолаш да Пентагона викалеп а.

Париже йийцача кхыча проблемашта юкъе бенгалдакхха деза Малхбоаленни Малхбузенни юкъерча гIулакхий хьакъехьара лоп, Къулбехьен Вьетнамера и халкъий къамин-кортамукъален болама духьаль доаттабеча къовсане империалистически державашта вIаши юкъера ковкъостали гIон эшаш йолча дунен кхыча районашкара а гIулакхаш. Юххера а аьча коммюнике тIа аьниа хоза дешаш да «Малхбоален Малхбузен хийра йоахаш дола дешаш машара вовкъалча къоастадар дIахо а къахьегаза барт ца хилара», «гера дIадаккхара гIулакхд соглашени ярa тIалдерзадаь къахьегамна барт ца хилара хьакъехьа», и. кх. дI. Цхьабакъда, НАТО-на доал дерий тIазаи-и нийсса юхадухьалархья оагIорахь а.

И. ЛИПЕЦКИЙ.

ЛадувгIа, хьажа

Радио: 6.30 — Юрта боахама болхлошта йола передача (эрсий меттала). 6.45—Арен болхлошта йола музыка. 7.10 — «Грозненский рабочий», «Комсомольское племя» газетий обзор. 7.20—Хоамаш передачай программеи. 8.15 — «Сердало» газета оагIонаш тIара. 8.25 — фортельяиек оркестрах лаьргIа йола Голынина концерт. 8.45 — «Къона тIехье» яха передача (гIалгIай меттала). 16.00 — Передачий программа. 16.05 — «Сона дукха еза опера» яха концерт. 16.30 — Керда хоамаш (гIалгIай меттала). 16.45 — «Къона» яха передача (гIалгIай меттала). 17.00 — «Къилбаседа-Кавказа экономически вахар» яха радиогазета. 17.30 — Керда хоамаш (эрсий меттала). 17.45 — Къаьнарча замах юкъедисача зенерча гIулакхашта духьал къовсам лоаттабе яха беседа (нохчий меттала) 18.20 — Керда хоамаш (нохчий меттала). 18.35 — Нохч-ГIалгIай иллеш эшараш.

Телевидене: 12.00 — «Кхоъ симаварг» яха телевизионни фильм. 18.20 — Передачай программа. 18.25 — Телевизионни кердадараш (нохчий меттала). 18.40 Дагалаттар кхоачаш хулача хана. Кинорепортаж (нохчий меттала). 18.50 — «Сергей Лемешев» яха кинофильм. 19.10 — Чакхдоалаш латтача дагIа тIа. Беседа. 19.30—Лоаца метражии фильм. 19.50 — Английски меттала урок. 20.20 — Телевизионни кердадараш (эрсий меттала). 20.30 — Бийса дезаьала хийла шун, бераш!

ДАГАКХАБАЛАШ: ХЬАЛХАГIА — АЛА, ТIАККХА — ГАЗ! ГАЗОБАЛОННИ УСТАНОВКАХ ПАЙДА ЭЦАРА БОКЪОНАШ

1. Газобалонни установках пайда эц шоаш доладалаеькьа цIагIа фо чу а кхетийте, хьажа, плитах йоакка ерриге кранаши баллона тIара вентили бокъонца дIакъайла хиннийй.

2. Газ хьалеача хана баллона тIара вентиль хьоелла, летавь цIвастор горелкана дIатIахьо, цул тIехьагIа хьеела газопровода тIарен горелкаи краниш, горелка масса Iурга чура йоагаш хила еа газ.

3. Духовой шкафа горелка лотаяле хьалхагIа шкафа чу 2 — 3 минута фо чукхетийта, цул тIехьагIа хьоарчадаь кьалат хьал а лотадий горелкана дIатIахьо, тIаькха духовой шкафа прен хьеелаа.

4. Йоагаш йола газ лер тIа лоархI, нагахьа сина ала саттийа, гийна бале, хIаьта нагахьа сина ала кIур бем, IажагIа бос болаш хуле — фо дукхагIа тIахеца горелкана, ала дIакъестих хуле — цIезигде хьауха фо.

5. Плита болх беш йолча хана кухнера форточка хьаделла.

6. Шера кхо йола пхьегIа лакха оагIош долча конфорочии тIехьараш тIа мара ма оттае.

7. Газови плита тIара гIулакх йистедьнначул — тIехьагIа горелкана хьалашкара плитана юххерча турба тIара краниш а баллона тIара вентиль а дIакъовла.

8. Газ чуйола баллонаш хьоацача хана абонент дешкаргйiаа из царца контрольни талонаш йий-цай хьажа, кIаьта нагахьа сина уж йоацаш иле баллонаш хьа ца эцаш бита а.

9. Баллонаш хувьарен газови оборудоваинена ремонт ярен заявашта телефон тоха: 2.26.63.

10. ЦIагIера е баллонаш чулаттача шкафа чура газа хьажа еттаьуш хуле, плита тIа беш бола болх сацийта, плитана тIеххьашка йоакха краниш баллона тIера вентили дIакъовла, цIагIа ала а ма баха, электроприборех пайда а ма эца. цIагIа фо чу а кхетийта, 0,4 телефон а тоха.

МЕГАЦ: бIарг лакха саг воацаш йоагаш йола газови плита а йоаа кухне чу витта ала. Берашкен газобаллони установках пайда эцара бокъонаш ца йоазача нихагеи, хIаьта ниттта вениача нихагеи плита тIа болх байта, конфоркаш йолча плитах цIенош дIахоадара пайда ецa, баллонаш чулатта шкаф дIа ца къоалаш лоттае.

«Чечингаз» трест.

Редактор М. К. ЛЬЯНОВ.

РЕДАКЦЕ АДРЕС: г. Грозный ЦIеча фронтовикий ула, 15. Телефонаш: редактора — 2-41-23; редактора зам. — 2-07-01; бехктохкаш секретара — 2-45-40; партийни вахарен, промышленноста, юртбоахамеи, кисьмойн отделий — 2-25-72; корректорсе — 2-09-20.

АДРЕС РЕДАКЦИИ: г. Грозный ул. Красных фронтовиков, 15. Телефоны: редактора — 2-41-23; зам. редактора — 2-07-01; ответственного секретаря — 2-45-40; отделов партийной жизни, промышленного, сельскохозяйственного и писем — 2-25-72; корректорской — 2-09-20.

«Грозненский рабочий» издательства типографи. Революци проспект.

Типография из-ва «Грозненский рабочий» Проспект Революции.

СФ02347. Заказ № 7437.